

บทบรรณาธิการ

“สังคมคุณภาพ” เป็นแนวคิดการพัฒนาสังคมที่มีขอบเขตกว้างขวางมากกว่าแนวคิดการพัฒนาคน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยบูรณาการประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ในทุกมิติ คุณภาพสังคมจึงมีเป้าหมายที่ไม่เพียงเน้นเรื่องเฉพาะมิติสังคม แต่ครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในส่วนของคุณภาพสังคมนั้น ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ 1) ความมั่นคงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ 2) การสร้างโอกาสอย่างเป็นธรรม 3) การเสริมสร้างพลังทางสังคม และ 4) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นและขยายสู่การกำหนดโอกาสและการปฏิบัติในยุโรปอย่างกว้างขวาง สามารถนำไปสู่การสร้างสหภาพยุโรปที่มีความเข้มแข็ง

สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมมาตั้งแต่ปี 2510 ซึ่งอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในปัจจุบัน ที่มุ่งให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม แต่ก็ยังไม่สามารถลดทอนความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจลงได้อย่างชัดเจน สังคมไทยยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความเป็นธรรม และความยากจน โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เลื่อนไหล ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จะเป็นปัจจัยที่ยิ่งซ้ำเติมปัญหาของสังคมไทยให้รุนแรงมากขึ้น “การสร้างสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ” จะเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาที่จะทำให้สังคมไทยเข้มแข็ง คนไทยมีความสามารถปรับตัวกับกระแสการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน และมีประสิทธิภาพ

สารที่นำเสนอในวารสารฯ ฉบับนี้ จะทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในสถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน และความจำเป็นต้องพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ ตลอดจนการพัฒนาของแนวคิดและองค์ประกอบของ “คุณภาพสังคม” ในมุมมองของนักวิชาการต่างประเทศที่มีชื่อเสียงหลายท่าน รวมทั้งบทบาทของภาคเอกชนที่เริ่มให้ความสำคัญกับการลงทุนในลักษณะ “กิจการเพื่อสังคม” ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเครื่องมือที่มีพลังในการนำสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพในอนาคต

คณะที่ปรึกษา

เลขาธิการฯ

นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ

รองเลขาธิการฯ

นางเพ็ญจา อ่อนชิต

นางสุวรรณี คำมั่น

นายปรเมธี วิมลศิริ

นายชาญวิทย์ อมตะมาตุชาติ

นายธานินทร์ ณะอม

นางสาวดาวัลย์ คำภา

ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน

นางนิตยา กมลวาทินิศ

นางชุติมา วงศ์สุพรรณ

นายสมชาย ศักดาเวศิธร

นายภูมิใจ อัดตะนันท์

นางวนิดา มหากิจ

นางสาวสุมาลี เตชานุรักษ์นุกุล

นายไพโรจน์ โพธิวงค์ (รักษาการ)

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวภาวณี วัฒนา

บรรณาธิการผู้พิมพ์/ผู้โฆษณา

นายวราวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล

กองบรรณาธิการ

นางปาริชาติ เทพอารักษ์

นางสาววิมลมาศ ประยงค์ทรัพย์

นายธีระพงษ์ มาลัยทอง

นางภัทรจิต จุมพล กอชโซลี

นางสาวอมรารัตน์ ทิวถนอม

นายตฤตถ์ นพคุณ

นายภรา จันท์สุวรรณ

นางสาวปภาณัน วรวัฒนสกุล

นายณัฐวุฒิ กรกำกับยกุล

ฝ่ายจัดการ

นางธนรัชต์ สุขอารีย์

ฝ่ายศิลปกรรมและภาพ

นายเนาวฤทธิ ฤทธิแปลก

ออกแบบและพิมพ์ที่

บริษัท สหมิตรพริ้นต์ติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด

โทร. 0-2903-8257-9

สารบัญ

บทบรรณาธิการ

สาระในเล่ม

สังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง	4
ทำอย่างไรให้สังคมไทยมีคุณภาพ	10
กิจการเพื่อสังคมกับการสร้างคุณภาพสังคมไทย	15
การปฏิรูปการศึกษารอบ 2 กับสังคมคุณภาพ	23
“บ้านเป็ดใน” ต้นแบบสังคมคุณภาพในระดับชุมชน	28
คอลัมน์พิเศษ “การวัดความสุข”	34
แนะนำโครงการวิจัย	39
รายงานความเคลื่อนไหวของ สศช.	43

ปกหน้าใน – หลังใน

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศแก่สาธารณชนทั่วไป ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการรายงานความเคลื่อนไหว สถิติทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ผู้อ่านทราบข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องกับสถานการณ์

โบราณ

บทความ ข้อคิดเห็นและข้อเขียนต่างๆ ในวารสารเศรษฐกิจและสังคมเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน มิใช่เป็นความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

บทความประจําฉบับ

- ทำอย่างไรให้สังคมมีคุณภาพ นำเสนอวิวัฒนาการของแนวคิดการพัฒนาสังคม กรอบแนวคิดและองค์ประกอบของสังคมคุณภาพที่มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างโอกาสให้ทุกคนอย่างเป็นธรรม การเสริมสร้างพลังทางสังคมในระดับบุคคลและชุมชน และการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก่อนนำเสนอแนวทางการสร้างสังคมคุณภาพในประเทศไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11
- สังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง นำเสนอแนวทางการพัฒนาในช่วงเวลา 50 ปีของการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงเวลาตามบริบทของประเทศในขณะนั้น จากนั้นนำเสนอถึงการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เกิดขึ้นตามมา อาทิ การพัฒนาที่ไม่ประสบผลเชิงคุณภาพ ความเหลื่อมล้ำในเรื่องรายได้ โอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต จำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันเพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนและสร้างสังคมที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน
- กิจกรรมเพื่อสังคมกับการสร้างคุณภาพสังคมไทย นำเสนอตั้งแต่จุดเริ่มต้นของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม นิยามรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม กิจกรรมเพื่อสังคมในต่างประเทศ การดำเนินงานด้านกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยที่ผ่านมาในแต่ละด้าน และการดำเนินงานที่สำคัญในระยะต่อไป

คอลัมน์พิเศษ

- ดัชนีวัดความสุข นำเสนอการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขขององค์กรระดับโลกและระดับประเทศหลายองค์กร อาทิ ความสุขมวลรวมประชาชาติ ดัชนีโลกมีสุข จากนั้นนำเสนอดัชนีชี้วัดความสุขยั่งยืนเป็นสุขในสังคมไทย ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้พัฒนาขึ้นจากดัชนีความสุขที่ดีมีสุข และใช้ครั้งแรกในการวัดผลกระทบของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
- การปฏิรูปการศึกษารอบ 2 กับสังคมคุณภาพ นำเสนอผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษแรก แนวทางการปฏิรูปในทศวรรษที่ 2 ทั้งในด้านวิสัยทัศน์ เป้าหมาย กรอบแนวทางและกลไกขับเคลื่อน ก่อนจะนำเสนอความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการสร้างสังคมคุณภาพ
- บ้านเปรี๊ตใน ต้นแบบสังคมคุณภาพในระดับชุมชน นำเสนอความสำเร็จของชุมชนบ้านเปรี๊ตใน จังหวัดตราด ที่สร้างสังคมคุณภาพขึ้นจากการเรียนรู้ความผิดพลาดในอดีตและใช้การร่วมแรงร่วมใจของทุกคนผสมผสานกับองค์ความรู้ จนสามารถพลิกฟื้นชุมชนที่วิกฤตสู่ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนะนำโครงการวิจัย

- โครงการศึกษาวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของโลกที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย นำเสนอผลการศึกษาภายใต้โครงการความร่วมมือระหว่าง สศช. กับสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทำการศึกษาถึงผลกระทบของการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมโลกต่อวัฒนธรรมและสังคมไทย ทั้งเชิงบวกเชิงลบ ผ่านการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมโลก วิเคราะห์ผลกระทบจากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมโลกต่อโครงสร้างและรากฐานทางวัฒนธรรม-สังคมไทย ก่อนจัดทำข้อเสนอประเด็นยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการเพื่อให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน

สังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

ธีระพงษ์ มาลัยทอง*

บทนำ

สังคมไทยก้าวสู่การพัฒนาสมัยใหม่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ปี 2504 นับจนถึงปัจจุบันก็เป็นเวลากว่า 50 ปี ที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในช่วงสองทศวรรษแรกของการพัฒนาเป็นยุคทองของเศรษฐกิจไทย ขณะเดียวกัน ก็เป็นจุดเริ่มของปัญหาสังคมที่สำคัญหลายด้าน อาทิ ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งพร้อมก้าวสู่การพัฒนาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จึงจำเป็นต้องทบทวนผลการพัฒนาที่ผ่านมาควบคู่กับการพิจารณากระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อให้สังคมไทยก้าวสู่สังคมคุณภาพ

ทิศทางการพัฒนาสังคมไทยในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา

การพัฒนาประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอกประเทศตั้งแต่เริ่มการจัดทำแผนพัฒนาฉบับที่ 1 เป็นต้นมา

1. เร่งรัดการการพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐาน โดยในช่วงสิบปีแรกของการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 - 2 เป็นยุคที่ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ในยุค “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” เกษตรกรรมเป็นภาคการผลิตที่หล่อเลี้ยงคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยมาโดยตลอด ปัญหาที่พบเป็นเพียงเรื่องการขาดแคลนบริการพื้นฐานต่างๆ การพัฒนายุคนั้นจึงเร่งรัดพัฒนาถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ เมื่อสิ้นแผนพัฒนาพบว่า เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวสูงในอัตราที่น่าพอใจถึงร้อยละ 7 - 8 ต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มสูงถึง

ร้อยละ 6 ต่อปี กำลังการผลิตไฟฟ้า พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว ถนนเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 40 แต่คนยากจนมีจำนวนเพิ่มขึ้น และช่องว่างรายได้ของประชาชนห่างกันมากยิ่งขึ้น

2. เพิ่มแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการกระจายบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงแผนพัฒนา

ฉบับที่ 3 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านสังคมและลดช่องว่างรายได้ของประชาชนควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทิศทางของแผนพัฒนา จึงมุ่งไปในการขยายการศึกษาและการสาธารณสุขให้กว้างขวาง เร่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและส่งเสริมการส่งออก มีเป้าหมายสำคัญในการยกระดับรายได้ของคนในชนบท รวมทั้งบรรจุเรื่องนโยบายด้านประชากรไว้ในแผนพัฒนา อย่างไรก็ตาม ผลการพัฒนาด้านสังคมยังไม่ประสบผลสำเร็จ บริการพื้นฐาน

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

ทางเศรษฐกิจและสังคมกระจุกตัวอยู่ในส่วนกลาง เกิดความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษา ขาดแคลนบริการด้านสาธารณสุข การว่างงานสูง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

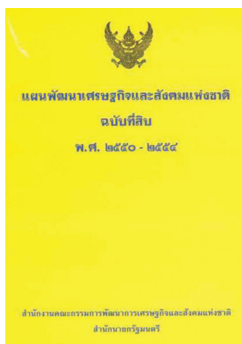
3. เริ่มการฟื้นฟู บูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำและแร่ธาตุ เป็นรากฐานการพัฒนาประเทศระยะยาว ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่ผันผวนและการเมืองภายในประเทศวุ่นวาย ขาดความแน่นอนทั้งในเรื่องนโยบายเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง จึงเป็นการพัฒนาโดยกำหนดประเด็นปัญหาในเชิงโครงสร้างสำคัญๆ ซึ่งมี 2 ประการ ได้แก่ 1) มุ่งฟื้นฟูและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และ 2) เร่งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการพัฒนาด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขยายตัวบรรลุตามเป้าหมายยกเว้นภาคเกษตรกรรม ความยากจน และการกระจายรายได้ของเกษตรกรในชนบทต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรมเกือบ 5 เท่าตัว ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่างจากคนในกรุงเทพฯ 7.5 เท่าตัว ขณะที่บริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมก็มีปัญหาความไม่ทั่วถึงและคุณภาพ โดยเฉพาะในชนบทยากจนและห่างไกล นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ขาดการฟื้นฟูอย่างจริงจัง

4. ยึดพื้นที่เป็นหลักในการพัฒนาและเพิ่มบทบาทเอกชน ในประเด็นการพัฒนาสำคัญทั้งการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนในชนบท การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นฐานอุตสาหกรรมของประเทศ การพัฒนาเมืองหลัก ทำให้ภาคชุมชนท้องถิ่นและภาคธุรกิจเอกชนเริ่มมีบทบาทในกระบวนการพัฒนา ส่งผลให้การพัฒนามีพลังและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับสภาพข้อเท็จจริงในแต่ละพื้นที่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และต่อเนื่องไปในฉบับที่ 6 และ 7 (ช่วงปี 2525-2539) แม้ผลการพัฒนาจะบรรลุเป้าหมายด้านเศรษฐกิจ แต่ความยากจน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรกลับทวีความรุนแรง สังคมไทยเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองและสังคมอุตสาหกรรม ขณะที่การบริหารงานภาครัฐปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

5. ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจสร้างรายได้ที่นำมาพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในช่วงปี 2540-2549 หรือแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 การพัฒนาประเทศได้มาถึงจุดเปลี่ยนแปลงสำคัญจากเดิมที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเปลี่ยนเป็นการเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา ในทุกมิติ ขณะเดียวกัน ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการวางแผนแบบแยกส่วนมาสู่การบูรณาการแบบองค์รวม เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ คือ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ร่วมปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน และร่วมได้รับประโยชน์จากการพัฒนา” แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาหรือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่โดยพัฒนาที่ตัวคนอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ รู้จักตัวเอง รู้เท่าทันโลก ปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าตลอดทุกช่วงวัย ควบคู่กับพัฒนาสภาพแวดล้อมรอบตัวคนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริหารจัดการให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ซึ่งเป็นปีแรกของการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาคนไม่เป็นไปตามแผนฯ มีความจำเป็นที่จะต้องปรับแผนฯ เพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ ระดมและใช้ทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การว่างงาน การลดผลกระทบทางสังคม

6. ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติในสังคมไทย มุ่งสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ต่อมาการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ 10 ให้ความสำคัญสูงต่อการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังโดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา เสริมสร้างธรรมาภิบาลทั้งในภาครัฐและเอกชน ควบคู่กับการสร้างคนให้มีความรู้ คู่คุณธรรม ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัว ฐานเศรษฐกิจมีความหลากหลาย การจ้างงานเพิ่มขึ้น อัตราคนยากจนลดลงเหลือร้อยละ 11.3 ต่อประชากรทั้งประเทศ คนไทยได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมเพิ่มขึ้น อาทิ ไฟฟ้า ประปา

การรักษาพยาบาล การศึกษา อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านศีลธรรมและการบริโภคแบบวัตถุนิยมเริ่มส่งผลกระทบต่อสังคมไทย รวมทั้งการความเหลื่อมล้ำและกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนา

สถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบัน

การพัฒนาในระยะหลังให้ความสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคม สะท้อนถึงความพยายามในการปรับสมดุลในเชิงการพัฒนา ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่การพัฒนาจะต้องมุ่งรักษาการเจริญเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจจากการที่ต้องแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 และ 2551 รวมทั้งปัญหามาบตาพุดที่โยงกับสภาพเศรษฐกิจทั้งสิ้น ขณะเดียวกัน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างสิ้นเปลือง ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองชนบทสูงขึ้น และมีปัญหาคอร์รัปชัน

1. การพัฒนาที่ผ่านมาแม้จะประสบผลสำเร็จในเชิงปริมาณ แต่เกิดปัญหาเชิงคุณภาพในหลายด้าน การเติบโตทางเศรษฐกิจมีผลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ได้รับบริการสาธารณสุขและการศึกษาทั่วถึง มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย แต่คุณภาพบริการยังเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไข ทั้งในด้านบริการสาธารณสุขที่ต้องปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานของสถานบริการ และบริการต่างๆ ส่วนการศึกษาก็มีปัญหาที่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กไทยทุกระดับชั้นเรียนมีแนวโน้มลดลง ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานจากร้อยละ 38.98 ในปี 2550 เหลือร้อยละ 32.14 ในปี 2552 โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนคุณภาพการศึกษาไทยที่ต้องปรับปรุงทั้งสมรรถนะของครูผู้สอน หลักสูตรการเรียนการสอน และวิธีการถ่ายทอดความรู้ ขณะเดียวกัน ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของคนไทยมีเพิ่มขึ้น คริวเรือนที่ขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับบริโภคตลอดปีมีเพียงร้อยละ 0.6 คริวเรือนเกือบทั้งหมดมีส่วนที่ถูกสุขลักษณะ มีไฟฟ้าใช้ทั่วถึง

2. สังคมไทยมีปัญหาความไม่เป็นธรรมด้านรายได้และโอกาสการเข้าถึงบริการต่างๆ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาส่งผลให้การกระจายความเจริญกระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง ขณะที่คนในเขตชนบทได้รับผลการพัฒนาน้อย เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ทั้งการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคม อาทิ แพทย์ พยาบาล คุณภาพและโอกาสทางการศึกษา และคนในชนบท โดยเฉพาะคนจนไม่ได้รับความเป็นธรรมในสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ นอกจากนี้ **คนด้อยโอกาสเข้าไม่ถึงการบริการสาธารณะพื้นฐานของรัฐ** โดยเฉพาะสวัสดิการสังคม

3. ชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพเป็นพลังทางสังคม การเสริมสร้างชุมชนให้เป็นพลังทางสังคมที่เข้มแข็งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านกลไกการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน สภาเกษตรกรแห่งชาติ การจัดการความรู้ในชุมชน การวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ปัจจุบันชุมชนที่สามารถจัดทำแผนชุมชนได้ในระดับดีมากมีถึงร้อยละ 75 ของชุมชนทั้งหมด การรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน และองค์กรชุมชนในรูปแบบต่างๆ มีอย่างกว้างขวาง ขณะที่การกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองก้าวนำน้อย เนื่องจากโครงสร้างการบริหารจัดการระดับพื้นที่ ไม่ได้ปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

4. คนในสังคมไทยมีความไวเนื้อเชื่อใจกันลดลง ค่านิยมที่ดิ่งามเสื่อมถอย และมีความขัดแย้งรุนแรง โดยเฉพาะในสังคมเมือง จากการสำรวจโดย Asian Barometer Survey ในปี 2549 พบว่า คนไทยมีความไวใจญาติเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาเป็นเพื่อนบ้านและลำดับสุดท้ายเป็นบุคคลใกล้ชิด นอกจากนี้ ผลการสำรวจความไวใจต่อคนส่วนใหญ่ โดยสถาบันพระปกเกล้า พบว่า ระดับความไวใจของคนไทยค่อนข้างผันผวน ในปี 2544 คนไทยร้อยละ 82.3 เห็นควรระมัดระวังในการติดต่อกับบุคคลทั่วไป และในปี 2549 ลดลงเหลือ

ร้อยละ 46.2 และปรับเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 53.8 ในปี 2550 อาจเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์การเมืองและสังคมไทย ตลอดจนความตึงเครียดจากความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่างๆ

ปัญหาความไม่สงบและความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีลักษณะยืดเยื้อ และรุนแรง ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน มีการลักลอบก่อเหตุร้าย ใช้กำลังและอาวุธเช่นฆ่ากันจนถึงแก่ชีวิต ดังจะเห็นได้จากสถิติการก่อเหตุ ที่ผ่านมาจนถึงปลายปี 2552 มีเหตุการณ์เกิดขึ้น 9,039 ครั้ง ในจังหวัดนราธิวาสมีเหตุการณ์เกิดขึ้นมากที่สุด 3,270 ครั้ง รองลงมาเป็นปัตตานี 2,808 ครั้ง และยะลา 2,541 ครั้ง ส่วนจังหวัดสงขลามีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นน้อยที่สุด 417 ครั้ง จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตรวม 3,486 ราย บาดเจ็บจำนวน 6,451 ราย

ตารางที่ 1 : สถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปี	สถิติเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรายปี จำแนกตามพื้นที่จังหวัด (ครั้ง)				
	ยะลา	ปัตตานี	นราธิวาส	สงขลา	รวม
2547	229	349	500	56	1,134
2548	456	493	756	91	1,796
2549	526	587	617	96	1,826
2550	733	630	788	144	2,295
2551	325	388	311	26	1,050
2552	272	361	298	4	935
รวม 6 ปี	2,541	2,808	3,270	417	9,036

ที่มา : สำนักข่าวกรองแห่งชาติ (สขช.) กองทัพบก (ทบ.) และกรมข่าวทหาร กองบัญชาการ กองทัพไทย (บก.ทท.) รวบรวมโดยสำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สศช.

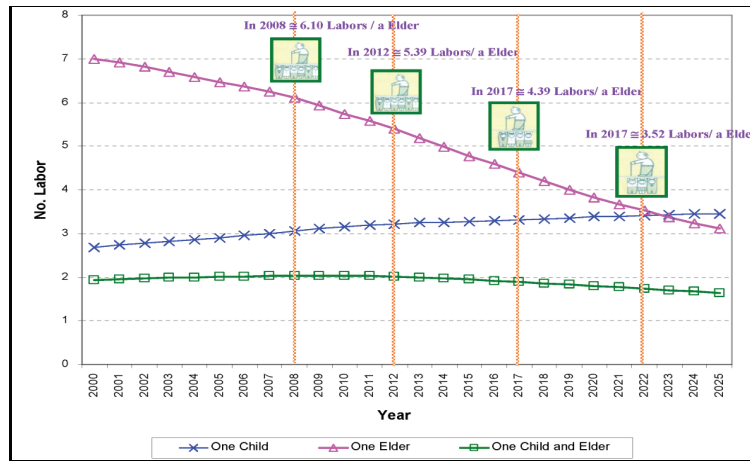
นอกจากนี้ **สังคมไทยมีปัญหาด้านบรรทัดฐานและค่านิยม** อันเนื่องมาจากการคอร์รัปชันในประเทศจากการสำรวจการยอมรับของประชาชนในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน โดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติพบว่า ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์ปัญหาการคอร์รัปชันของไทยในปี 2552 มีคะแนนเพียง 3.40 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในอันดับที่ 84 ของโลก จาก 180 ประเทศและจัดอยู่ในอันดับ 11 ของภูมิภาคเอเชีย ประเทศที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีในเอเชีย เช่น สิงคโปร์ ฮองกง ญี่ปุ่น ล้วนแล้วแต่มีระดับคะแนนภาพลักษณ์อยู่ในระดับที่สูงมาก

ตารางที่ 2 : คะแนนภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของประเทศในเอเชีย

ลำดับของโลก	ลำดับในภูมิภาค	ประเทศ	คะแนน
3	1	สิงคโปร์	9.2
12	2	ฮ่องกง	8.2
17	3	ญี่ปุ่น	7.7
37	4	ไต้หวัน	5.6
39	5	บรูไน	5.5
39	5	เกาหลีใต้	5.5
43	7	มาเก๊า	5.3
49	8	ภูฏาน	5.0
56	9	มาเลเซีย	4.5
79	10	จีน	3.6
84	11	อินเดีย	3.4
84	11	ไทย	3.4
97	13	ศรีลังกา	3.1
111	14	อินโดนีเซีย	2.8
120	15	เวียดนาม	2.7

ที่มา : องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ พ.ศ. 2552

ภาพที่ 1 : อัตราการพึ่งพิงของประชากรวัยเด็กและประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยทำงานในช่วงปี พ.ศ. 2543-2568

ที่มา : ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการศึกษาตลาดแรงงานเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ. เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2551

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต

ผลของการพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมไทยที่มีหลายประเด็นต้องเร่งปรับปรุง ขณะที่บางประเด็นต้องดำเนินการต่อเนืองจึงจะประสบผลสำเร็จในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต

1. โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลง สัดส่วนประชากรสูงอายุ¹ เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ข้อมูลจากโครงการการศึกษาตลาดแรงงานเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551) พบว่าสังคมไทยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรและกำลังแรงงานเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในระยะ 10 ปีข้างหน้า โดยสัดส่วนของประชากรวัยชราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 12 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 25 ในปี 2568 ขณะที่จำนวนประชากรวัยเด็ก² ลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา และจำนวนประชากรวัยทำงานที่จะเริ่มลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นไป ทำให้อัตราการพึ่งพิงของประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงานของไทยเพิ่มขึ้นถึง 2 เท่าในอีก 15 ปี ข้างหน้า ในปี 2551 ประเทศไทยมีประชากรวัยแรงงาน 6 คน ดูแลผู้สูงอายุ 1 คน แต่ปี 2568 จะเป็นประชากรวัยแรงงาน 3 คน ดูแลผู้สูงอายุ 1 คน เป็นภาระด้านค่าใช้จ่ายทั้งระดับประเทศ

และครัวเรือนในการจัดหาผู้ดูแลผู้สูงอายุ การจัดหาบริการต่างๆ ที่เหมาะสมและการดูแลความเป็นอยู่ การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ขณะที่ประชากรวัยแรงงานจะน้อยลงนำไปสู่การลดลงของความสามารถในการผลิต ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศในระยะยาวเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

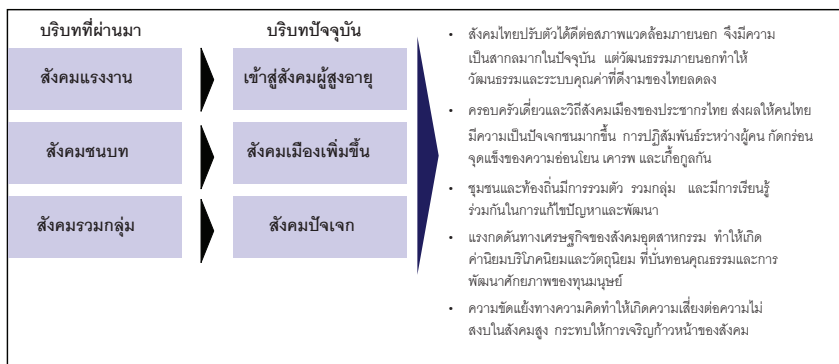
2. การกระจายตัวของประชากรและการย้ายถิ่นมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงสู่แหล่งลงทุนขนาดใหญ่ในภูมิภาค ข้อมูลการกระจายตัวของประชากรในประเทศไทยในช่วงปี 2523 ถึง 2551 พบว่า ภาคที่มีสัดส่วนประชากรลดลง ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีสัดส่วนประชากรลดลงจากร้อยละ 35.0 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 34.2 ในปี 2543 และร้อยละ 34.1 ในปี 2551 ภาคเหนือลดลงจากร้อยละ 20.2 เหลือร้อยละ 18.8 และกรุงเทพฯ ลดลงจากร้อยละ 10.5 เป็นร้อยละ 10.4 และร้อยละ 10.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน สำหรับภาคที่มีสัดส่วนประชากรเพิ่มขึ้น ได้แก่ ภาคกลางมีสัดส่วนประชากรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21.7 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 23.7 ในปี 2551 ขณะที่ภาคใต้มีสัดส่วนประชากรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12.6 เป็นร้อยละ 13.7 ในช่วงปีเดียวกัน

นโยบายส่งเสริมการกระจายความเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ภูมิภาค ได้ส่งผลให้มีการกระจายตัวของประชากรเกิดขึ้นในหลายภาค แรงงานภาคเกษตรใน

¹ สำหรับประเทศไทย เกณฑ์การเกษียณอายุโดยทั่วไป คือ 60 ปี และในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ให้คำนิยามไว้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป
² ประชากรไทยวัยเด็กในการศึกษานี้ คือ ประชากรที่มีอายุอยู่ในช่วง 0 ปี ถึง 14 ปี บริบูรณ์

ภาพที่ 2 : สรุปบริบทการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อสังคมไทย

ชนบทย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเขตเมืองในภาคต่างๆ มากขึ้น เป็นการย้ายถิ่นเข้าสู่แหล่งลงทุนขนาดใหญ่ของประเทศในเขตปริมณฑล ภาคกลาง และภาคตะวันออกซึ่งเป็นแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่ รวมทั้งเมืองหลักในภาคที่มีรายได้ มาตรฐานคุณภาพชีวิต รวมถึงบริการด้านสังคมทางด้านการศึกษาและสาธารณสุขที่ดี

3. วิธีการดำรงชีวิตปรับเปลี่ยนสู่ความเป็นสังคมปัจเจก เนื่องจากวิธีการดำรงชีวิตของสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้การอยู่อาศัยและการใช้ชีวิตเปลี่ยนแปลงจากระบบเครือญาติ พี่งพาอาศัยกัน ไปสู่ต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมปัจเจก รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเลื่อนหายไป ทั้งการช่วยเหลือกันและกันและความไม่ไว้วางใจระหว่างคนในชุมชนลดลงส่งผลให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงประเทศทำได้ยาก ขณะที่สถาบันทางสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ไม่สามารถกำกับดูแลคนในสังคมให้ดำเนินชีวิตตามกฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานของสังคมได้อย่างถูกต้อง

4. การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปต้องสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ ให้เข้มแข็ง เพราะภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถนำประเทศให้ก้าวต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยบทบาทและความร่วมมือของภาคีการพัฒนาหลักด้านการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ จากการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 และการเป็นพันธมิตรกับประเทศหลักที่เป็นขั้วอำนาจทางเศรษฐกิจระดับโลก รวมทั้งการที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในระดับนานาชาติ จึงจะทำให้การพัฒนาประเทศในอนาคตดำเนินไปได้อย่างมั่นคง สามารถแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมั่นใจ

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เข้าสู่ยุค “โลกที่เลื่อนไหล” อาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง ความสับสน ความไม่เสถียร และความไม่มั่นคงปลอดภัย ซึ่งเป็นเงื่อนไขให้การกำหนดแผนยุทธศาสตร์และทิศทางนโยบายการพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะในส่วน

ของทิศทางและนโยบายทางด้านสังคม ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น อาทิเช่น การก้าวเข้าสู่ยุคของสังคมผู้สูงอายุ การกระจายตัวของประชากรและการย้ายถิ่น และการปรับเปลี่ยนสู่ความเป็นสังคมปัจเจก ปัจจัยเหล่านี้จะสร้างภาระให้กับประชากรวัยแรงงานในการดูแลผู้สูงอายุและเด็กในอนาคตยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกระทบต่อค่าใช้จ่ายจากภาครัฐและความสามารถในการผลิตรวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป หากขาดการจัดการที่ดีและเป็นระบบแล้วจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาวและเป็นอุปสรรคขัดขวางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังนั้นจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวทางการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างโอกาสโดยเป็นธรรมและไม่แบ่งแยก การสร้างพลังทางสังคม และการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสังคม เพื่อช่วยลดปัญหาความเสี่ยง ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศนำไปสู่การเป็นสังคมคุณภาพที่ยั่งยืนต่อไป ☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2551. **โลกเสมือนจริง** (ออนไลน์)เข้าถึงได้จาก<http://chantrawong.blogspot.com> สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2553

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2553. **รายงานการศึกษาฉบับสุดท้าย เรื่อง สถาปัตยกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย** โดย สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

_____ **รายงานการติดตามประเมินผล 3 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (เอกสารอัดสำเนา).** มีนาคม 2554

ทำอย่างไรให้สังคมไทยมีคุณภาพ

อมราวรรณ ทิวถนอม*

บทนำ

การพัฒนาประเทศต้องสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ผ่านมามุ่งด้านเศรษฐกิจ ที่คาดว่าพัฒนาเศรษฐกิจจะลดปัญหาต่างๆ รวมถึงปัญหาสังคม แต่ผลการพัฒนาชี้ให้เห็นว่า ความยากจนลดลง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจนสูงขึ้น เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ปัญหาคุณภาพคนและอาชญากรรมสูงขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย การพัฒนาไม่ยั่งยืน นักวิชาการได้พยายามหามาตรการและแนวทางที่มุ่งพัฒนาคุณภาพสังคมให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข ในบทความนี้ จึงนำเสนอการพัฒนาคุณภาพสังคมที่ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างโอกาสอย่างเป็นธรรม การเสริมสร้างพลังทางสังคม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม

การพัฒนาคุณภาพสังคม

การพัฒนาประเทศในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา นานาประเทศมุ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ในการสร้างความมั่งคั่งและรายได้ให้กับประเทศ คาดว่าผลการพัฒนาเศรษฐกิจจะกระจายไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ลดปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาดังกล่าวไม่สามารถลดความยากจนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและประเทศยากจนที่มีการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย อยู่ในกระแสวัตถุนิยม เกิดปัญหาสังคม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น รวมทั้งความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างคนรวยและคนจน ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้

ดังนั้น นักคิดด้านสังคมหลายท่านพยายามศึกษาและปรับปรุงการพัฒนาสังคมที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น และมีความสุข แนวคิดดังกล่าวได้เริ่มขึ้นในประเทศอังกฤษ และได้ขยายออกสู่นานาประเทศ ในปี 2493 องค์การสหประชาชาติได้นำแนวคิดดังกล่าวมาจัดทำนโยบายส่งเสริมมาตรฐาน

ความเป็นอยู่ การมีงานทำ รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม ในระยะแรก นโยบายนี้ มุ่งการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านสวัสดิการครอบครัว การดูแลเด็กและการพัฒนาเยาวชน ต่อมาในช่วงปี 2503 ได้ปรับวัตถุประสงค์ โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การแก้ไขปัญหาความยากจน และการผสมผสานโครงการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ

แม้ว่าแนวคิดการพัฒนาคนในช่วงปี 2523-2532 จะครอบคลุมสิทธิมนุษยชน และความมั่นคงของมนุษย์ แต่มีการโต้แย้งว่าเป็นแนวคิดที่เน้นปัจเจก ดังนั้นในช่วงปี 2533-2542 จึงได้เกิดแนวคิดการพัฒนาคุณภาพสังคมที่ครอบคลุมทุกด้านเกี่ยวกับมนุษย์

วิวัฒนาการของแนวคิดการพัฒนาสังคม

แนวคิดการพัฒนาคนในช่วงปี 2523-2532 เกิดแนวคิดพัฒนามนุษย์ โดย ดร.มาร์บับ อุลฮัก นักเศรษฐศาสตร์ชาวปากีสถาน และศาสตราจารย์ ดร.อมาตยา เซน ต่อมาสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้ให้ความหมายของการพัฒนาคนที่เป็นกระบวนการขยายโอกาสเสริมสร้างขีดความสามารถและเสรีภาพของคนครอบคลุม 3 มิติ ดังนี้ 1) การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สามารถทำงาน มีรายได้ที่เพียงพอ ได้รับ

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

โอกาสทางการศึกษา และมีสุขภาพที่ดี 2) สิทธิมนุษยชน ทุกคนได้รับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่พึงมีพึงได้ อารมณ์ดีซึ่งความยุติธรรมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และ 3) ความมั่นคงของมนุษย์ ในด้านต่างๆ ดังนี้ ความมั่นคงด้านสุขภาพ มีสุขภาพที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ด้านเศรษฐกิจ มีรายได้ที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต ด้านสังคม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการเมืองการปกครอง มีสิทธิเสรีภาพ มีความยุติธรรม เสมอภาค และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพสังคม เป็นแนวคิดที่นักวิชาการในกลุ่มประเทศแถบยุโรปพัฒนาขึ้นครั้งแรก ในปี 2535 โดยคณะกรรมการการศึกษาแนวทางการคุ้มครองทางสังคมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันในหมู่ประเทศสมาชิก ทั้งในกลุ่มสแกนดิเนเวีย ยุโรปใต้ และยุโรปตะวันตก จนกระทั่งในปี 2540 ได้ประกาศเห็นชอบระบบคุ้มครองทางสังคม พร้อมทั้งตั้งมูลนิธิแห่งยุโรป ว่าด้วยคุณภาพสังคมที่ประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นศูนย์วิจัยคุณภาพสังคม และมีแถลงการณ์อัมสเตอร์ดัม เรื่องคุณภาพทางสังคมของยุโรป โดยนักวิชาการ 74 คน ที่มุ่งลดการว่างงาน ความยากจนและการเข้าถึงบริการทางสังคม ต่อมาการยอมรับในแนวคิดคุณภาพทางสังคมเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง คณะกรรมาธิการยุโรปจึงได้จัดทำรายงานประจำปี เรื่อง “สถานการณ์ทางสังคมของสหภาพยุโรป” เป็นครั้งแรกในปี 2544¹

กรอบแนวคิดและองค์ประกอบของ “สังคมคุณภาพ”

1. กรอบแนวคิดของสังคมคุณภาพ เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้น เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักไม่สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนปรับเปลี่ยนแนวคิดการวัดผลการพัฒนาประเทศ จากที่เคยใช้เฉพาะตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ มาใช้ตัวชี้วัดด้าน

สังคมที่ทำให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข ซึ่งไม่สามารถวัดได้ด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพสังคมนี้ มีนักคิดและนักวิชาการสำคัญ อาทิ วูฟกัง เบ็ค ลอเรนทซ์ เจจี แวนเดอเมเซน และอลัน วอลเกอร์ ได้ให้นิยาม “สังคมที่มีคุณภาพ” ว่าเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างความตระหนักถึงตนเองของแต่ละบุคคล และการมีส่วนร่วมของบุคคลในสังคม มีปัจจัยที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพสังคม ได้แก่ การได้รับการยอมรับทางสังคม การยึดหลักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม การตอบสนองทางสังคม และความสามารถในการมีส่วนร่วม

แนวคิดนี้ได้บูรณาการประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต มนุษย์และการดำรงชีวิตไว้ด้วย มีการนิยามคุณภาพสังคมที่หมายถึง การที่คนสามารถมีส่วนร่วมทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าการมีส่วนร่วมนั้น ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นโอกาสให้คนสามารถพัฒนาศักยภาพของตน

คุณภาพสังคมจึงเป็นจุดมุ่งหมายที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2. องค์ประกอบของ “สังคมคุณภาพ”

คุณภาพสังคมประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก : 1) ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม 2) การสร้างโอกาสอย่างเป็นธรรม 3) การเสริมสร้างพลังทางสังคม และ 4) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมไทย ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

ในบทบัญญัติของกฎหมายสูงสุดในแต่ละประเทศได้กำหนดให้รัฐบาลต้องจัดบริการทางสังคมให้กับคนในสังคมอย่างทั่วถึง โดยจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่มาจัดบริการต่างๆ ให้ทุกคน ทั้งด้านสุขภาพได้รับบริการที่มีคุณภาพ มาตรฐาน การศึกษา ได้รับโอกาสทางการศึกษา ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เท่าเทียม การจ้างงาน/ การมีงานทำที่มั่นคง ได้ทำงานที่เหมาะสมกับระดับการศึกษา และได้รับสวัสดิการ การมีรายได้เพียงพอต่อการดำรง

¹ Menachem Monnickendam and Yitzhak Berman, 2008: 525-526

ชีวิตและเลี้ยงดูครอบครัว ตลอดจน มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง เป็นหลักแหล่งในสภาพแวดล้อมที่ดี และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2.2 การสร้างโอกาสให้แก่ทุกคนอย่างเป็นธรรม การที่บุคคลในสังคมได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกของสังคม สามารถมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์ และทำกิจกรรมร่วมกับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน ไม่มีการกีดกันหรือขัดขวาง ไม่ว่าจะ เป็นด้านความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา เพศ เป็นการพิจารณาเชิงระบบ และโครงสร้างสังคมที่ต้องเอื้อให้เกิดความเสมอภาค ส่งเสริมให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันและเกิดประโยชน์ซึ่งกันและกัน อาทิ เปิดโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณะของกลุ่มคนชายขอบหรือคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม และการคุ้มครองสิทธิของทุกคน แบ่งเป็น **สิทธิระดับบุคคล** ครอบคลุมสิทธิในเรื่องความสัมพันธ์ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน โดยไม่กีดกัน ทั้งชาติพันธุ์ เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา ความเชื่อ สถานะทางเศรษฐกิจ **สิทธิระดับสถาบัน** เป็นสิทธิในการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ การรักษาพยาบาล การศึกษา และสวัสดิการสังคม รวมทั้งสิทธิของแรงงานที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน และ**สิทธิระดับสากล** เป็นการมีสิทธิในฐานะของพลเมือง หรือสิทธิมนุษยชนภายใต้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย โดยไม่ถูกกีดกันหรือแบ่งแยกจากสังคม

2.3 การเสริมสร้างพลังทางสังคมทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ในระดับบุคคล หมายถึง การที่สังคมตระหนักและส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาศักยภาพหรือสมรรถนะ สามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ในระดับชุมชน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง รัฐส่งเสริมและให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยสร้างโอกาสการเข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสารที่เอื้อให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองและแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน การมีพลังทางการเมืองจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิด รวมทั้งการรวมกลุ่มและเสริมสร้างพลังทางสังคม

2.4 ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การที่สังคมยอมรับความแตกต่างและเคารพซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจกัน มีความเชื่อมั่นในพรรคการเมือง รัฐบาล กฎหมาย ตำรวจ สื่อมวลชน ตลอดจนมีค่านิยมหรือจารีตประเพณีร่วมกัน สามารถชักจูงให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม และมีอัตลักษณ์² ทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดขึ้นได้จากการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาแก้ไขความขัดแย้งในสังคม ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าสังคมจะต้องมีความเป็นธรรม โดยพิจารณาจาก ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของระดับบุคคล และสถาบันหรือองค์กรต่างๆ และเครือข่ายทางสังคม ที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างคนและกลุ่มคนในสังคม ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม การจัดตั้งองค์กร มีปฏิสัมพันธ์หรือทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนร่วมกัน ในปัจจุบัน เครือข่ายทางสังคมมีแนวโน้มเป็นเครือข่ายในโลกเสมือนจริง โดยใช้ช่องทางสื่อสารออนไลน์ต่างๆ มากขึ้น

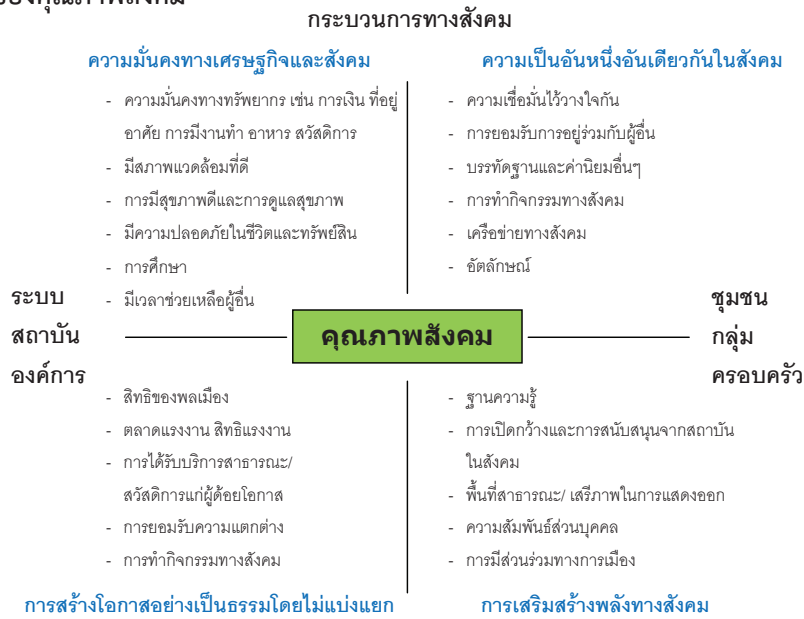
มิติของสังคมคุณภาพที่พัฒนาและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในทวีปยุโรปในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีความเกี่ยวโยงและส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน เช่น การที่บุคคลจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม จะต้องได้รับโอกาสที่เป็นธรรมโดยไม่ถูกกีดกันแบ่งแยก และในฐานะของพลเมืองในสังคมต้องได้รับทรัพยากรที่จำเป็นอย่างเพียงพอ สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเป็นธรรม พัฒนาสมรรถนะของตนเอง ได้รับการเสริมสร้างให้เป็นพลังทางสังคม นำความรู้ ข้อมูล และทักษะความสามารถไปใช้ประกอบอาชีพ ดูแลตนเอง ครอบครัว และชุมชน แนวคิดดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องไปถึงประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้องค์ประกอบหลักนำไปสู่การพัฒนาตัวชี้วัดในการติดตามประเมินผลในระยะต่อมา

การก้าวสู่สังคมคุณภาพของประเทศไทย

แนวคิดคุณภาพสังคม เป็นแนวคิดที่มองทุกมิติของการพัฒนาภายใต้การอยู่ร่วมกันในสังคมที่เริ่มในยุโรป และแพร่หลายไปสู่ประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียตั้งแต่ปี 2548 มีการปรับปรุงแนวคิดให้สอดคล้อง

² ความภาคภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเอง ของประเทศชาติ ของวัฒนธรรม

แผนภาพที่ 1 : มิติของคุณภาพสังคม

กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกชน

ที่มา : รายงานฉบับสุดท้าย โครงการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มิถุนายน 2553

กับสภาพของประเทศเหล่านี้ ประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดสังคมคุณภาพมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยนำมาเป็นกรอบการจัดทำยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และยุทธศาสตร์การพัฒนานคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

ตารางสรุปผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงและทิศทางของการพัฒนาประเทศ

	ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475	ยุคทุนนิยมรุ่งเรืองอุตสาหกรรม ต้นปี พ.ศ. 2500	เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2520-2539	ยุคหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540	ยุคแตกแยกทางการเมือง พ.ศ. 2549
ทิศทาง	- ขาดวินัย - การมีอัตลักษณ์เดียวของสังคมไทย	- อุตสาหกรรม - ทุนนิยมแบบอเมริกัน	- ทุนนิยม - การกระจายอำนาจ (ความเป็นเมือง)	- คนเป็นศูนย์กลาง - การพัฒนาที่ยั่งยืน	- สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน - เศรษฐกิจพอเพียง
ผลกระทบ	- ความไม่สมดุลของระบบ - ความไม่สมดุลในเชิงวัฒนธรรม	- ความไม่สมดุลในเชิงนโยบายการพัฒนา (เมือง-ชนบท)	- ความไม่สมดุลในเชิงธรรมาภิบาลการปกครอง - ความไม่สมดุลในเชิงนโยบายการพัฒนา	- ความไม่สมดุลในเชิงธรรมาภิบาลการปกครอง - ความไม่สมดุลในเชิงนโยบายการพัฒนา	- ความไม่สมดุลของระบบ - ความไม่สมดุลในเชิงธรรมาภิบาลการปกครอง
คุณภาพสังคม	- การถูกกีดกัน	- ความไม่เป็นธรรม	- การกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม	- ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ-สังคม - การเสริมสร้างพลังทางสังคม	- ความขัดแย้งทางสังคม

ที่มา : รายงานฉบับสุดท้าย โครงการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ประเด็นการวิจัยที่ 4 การพัฒนาทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ เรื่อง สถาปัตยกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มิถุนายน 2553

การวิเคราะห์สถานการณ์และทิศทางการพัฒนาประเทศในอดีตชี้ให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมยังเป็นปัญหาสำคัญในสังคมไทย เป็นผลจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และอำนาจบิดเบือน ไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยสะท้อนถึงการขาดโอกาสทางอาชีพและความไม่ยุติธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร รวมถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ทำให้ยังมีช่องว่างมากระหว่างกลุ่มต่างๆ อาชีพสาขาเศรษฐกิจ และพื้นที่/ภูมิภาค รวมทั้งเมืองและชนบท

การกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต จึงต้องมุ่งสร้างความเป็นธรรม และลดช่องว่างในสังคมไทย พร้อมทั้งหาแนวทางสร้างภูมิคุ้มกันบนพื้นฐานการสร้างสังคมคุณภาพ เป็นธรรม และการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้สามารถปรับตัวสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ขณะเดียวกัน ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศจากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุที่เด็กและเยาวชนลดสัดส่วนลง ผู้สูงอายุเริ่มมีสัดส่วนสูงขึ้น ควบคู่ไปกับการมีผลิตภาพแรงงานต่ำจากปัญหาคุณภาพการศึกษา ระบบเศรษฐกิจยังต้องพัฒนาให้เกิดความมั่นคง มีเสถียรภาพ และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ขณะที่ต้องเตรียมการรองรับผลกระทบจากภาวะโลกร้อนที่เป็นประเด็นท้าทายต่อความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานของประเทศ รวมทั้งการปรับตัวให้ประเทศสามารถพัฒนาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในระดับโลก ทั้งทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่มีการกำหนดกฎ กติกาใหม่ ทำให้ประเทศกำลังพัฒนารวมถึงประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมอย่างเต็มที่สำหรับการแข่งขันในเวทีโลก

ดังนั้น การพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ จึงเป็นแนวทางที่จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อบุคคล ชุมชน และประเทศ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมให้ดีขึ้น เกิดความเป็นธรรม ให้คนมีคุณภาพสูงขึ้น เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงบนฐานความรู้และความคิดสร้างสรรค์

บทสรุป

การพัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคมคุณภาพ เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานประเทศให้เข้มแข็งมั่นคง เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำเนินการอย่างได้ผลและยั่งยืน ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นเอกชน ชุมชน ประชาสังคม สื่อ ตัวบุคคลจะต้องร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาสังคมให้เกิดคุณภาพ โดยมีภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ทุกคนเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การบริการสาธารณสุขประเภทต่างๆ ตลอดจนการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เสริมสร้างให้ทุกคนมีอำนาจการตัดสินใจด้านต่างๆ ด้วยตนเอง เกิดเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานฉบับสุดท้าย โครงการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ประเด็นการวิจัยที่ 4 การพัฒนาทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ เรื่อง **สถาปัตยกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย** เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2553.

สุรสิทธิ์ วิชรขจร, **คุณภาพสังคม : จากยุโรปสู่ประเทศไทย** วารสารพัฒนาสังคม (มิถุนายน 2553) ปีที่ 12 เล่มที่ 1 หน้า 15-44.

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, **คนคุณภาพ คือคุณภาพการศึกษา** (ออนไลน์) <http://www.moe.go.th/main2/article/article-somsak/article-somsak03.htm> สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2553.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **รายงานการติดตามประเมินผล 3 ปีแรก ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10** (เอกสารอัดสำเนา). สิงหาคม 2553

กิจการเพื่อสังคมกับการสร้าง

คุณภาพสังคมไทย

ภาว จันท์สุวรรณี

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อสังคมภาพรวม เกิดความเหลื่อมล้ำ การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทิศทางการพัฒนาจึงให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับการพัฒนาบนความสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคม หลายประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับกิจการเพื่อสังคม ซึ่งเป็นกิจการที่มีเป้าหมายหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาโอกาสทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ โดยดำเนินมาตรการต่าง ๆ สร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมให้มีความมั่นคงและขยายตัวเพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทย แม้มีการดำเนินกิจการในรูปแบบกิจการเพื่อสังคมมานานแล้ว แต่การให้ความสำคัญของสังคมและการสร้างเสริมของภาครัฐยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับกิจการเพื่อสังคมในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน และสร้างเสริมให้เกิดกิจการเพื่อสังคมมากขึ้น

องค์การสาธารณประโยชน์เป็นจุดเริ่มต้นของกิจการเพื่อสังคม

การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาประเทศทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 มักจะดำเนินการโดยองค์กรที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายที่เรียกว่าองค์การสาธารณประโยชน์ ที่ต้องพึ่งแหล่งเงินทุนจากภายนอก อาทิ การขอรับบริจาค การขอการสนับสนุนแบบให้เปล่า ซึ่งบางครั้งขาดช่วง ทำให้ประสบปัญหาความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงาน การขยายงานมีขอบเขตจำกัด และความไม่ยั่งยืนขององค์กรต่อมาจึงเกิด “กิจการเพื่อสังคม” ที่มีจุดมุ่งหมายการดำเนินงานหลักเพื่อแก้ปัญหาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน ก็มีแผนการดำเนินงานทางธุรกิจที่มีศักยภาพ สามารถสร้างรายได้และขยายการดำเนินงานควบคู่กันไป

นิยามกิจการเพื่อสังคม¹

นิยามตามที่ปรากฏในร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557 กำหนดว่า กิจการเพื่อสังคมเป็นกิจการที่ตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรสูงสุดแก่กิจการ แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีลักษณะพิเศษที่การผลิต ผลิตภัณฑ์หรือบริการ และการดำเนินกิจการไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคม สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี มีศักยภาพทางการเงินที่ยั่งยืน กำไรส่วนใหญ่ถูกนำกลับไปลงทุนขยายผลเพื่อบรรลุเป้าหมายการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอาจนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

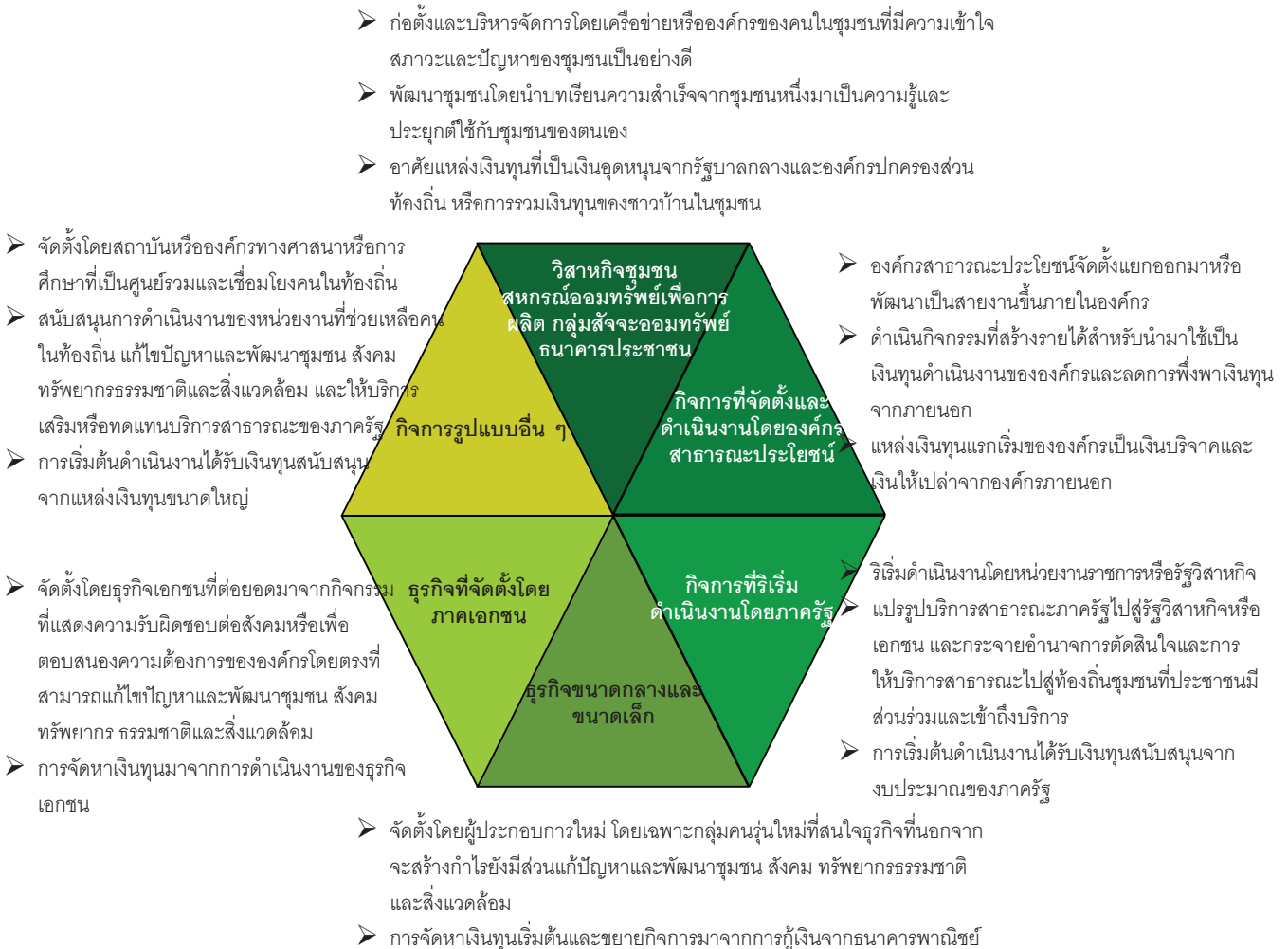
* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

¹ ร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557, สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

รูปแบบกิจการเพื่อสังคม

การดำเนินกิจการเพื่อสังคมแบ่งตามกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่ก่อตั้งได้เป็น 6 รูปแบบ ดังนี้

ที่มา : ร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557 สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

กิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศ

แม้ “กิจการเพื่อสังคม” จะเกิดขึ้นมานานแล้วในหลายประเทศ ในหลากหลายรูปแบบ โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญสำคัญกับองค์กรเอกชนหรือภาคประชาสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาของประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ อาทิ วิกฤตเศรษฐกิจ การว่างงาน อย่างไรก็ตาม แนวคิดกิจการเพื่อสังคม ในปัจจุบันยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลและสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม ออกกฎหมายหรือวางแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม ดังเช่นตัวอย่างของประเทศอังกฤษ ฟินแลนด์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ที่มีการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 1 ตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศ

ประเทศ	ความเป็นมา	การขับเคลื่อน
อังกฤษ	มองเห็นว่าการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนและขยายผลได้ไม่สิ้นสุดจะต้องดึงเอาภาคส่วนที่ด้อยโอกาสในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> ☛ ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ได้มีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับภาคธุรกิจเอกชนประกอบกิจการเพื่อสังคมได้สะดวกและมีประสิทธิภาพ ☛ ก่อตั้งสำนักงานภายใต้การกำกับของสำนักคณะรัฐมนตรีขึ้นในเดือนพฤษภาคม 2549 เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐบาลและผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมเป็นการสร้างวัฒนธรรมด้านกิจการเพื่อสังคมผ่านการสื่อสารและเรียนรู้ในสังคม พัฒนาศักยภาพ และช่องทางเข้าถึงเงินทุนของกิจการเพื่อสังคม และส่งเสริมเปิดโอกาสการทำงานร่วมกับภาครัฐ ☛ กิจการเพื่อสังคมเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและมีบทบาทมากขึ้น มีร้อยละ 5 ของธุรกิจปกติ หรือกว่า 62,000 กิจการ และสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศมากกว่า 24,000 ล้านปอนด์ต่อปี
ฟินแลนด์	ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ในช่วงต้นปี 2533 ทำให้กิจการเพื่อสังคมซึ่งเป็นองค์กรศูนย์กลางการจ้างงานแก่ผู้ด้อยโอกาสกว่า 300 องค์กรที่ตั้งขึ้นตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยการรวมกลุ่มกันและหาตลาดใหม่	<ul style="list-style-type: none"> ☛ ในปี 2546 ได้เริ่มพัฒนากฎหมายกิจการเพื่อสังคมผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2546 และนำมาใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2547 ให้ธุรกิจที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นกิจการเพื่อสังคมตามกฎหมายฉบับนี้ ได้รับเงินอุดหนุนการจ้างงานจากภาครัฐ และตั้งงบประมาณดำเนินกิจการเพื่อส่งเสริมการจ้างงานหรือการพัฒนาบริการการจ้างงาน ☛ ในอนาคตมีแนวทางที่จะพัฒนากฎหมายกิจการเพื่อสังคมที่สนับสนุนกิจการบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ กิจการที่ให้บริการด้านสังคมและสุขภาพ และกิจการที่มีข้อจำกัดในการสร้างกำไร
สหรัฐอเมริกา		จัดตั้งสำนักนวัตกรรมสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยทำงานร่วมกับองค์กรไม่แสวงหากำไร ภาคเอกชนและภาครัฐเพื่อสร้างนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยมุ่งพัฒนาผู้นำในชุมชน เพิ่มการลงทุนในการสร้างนวัตกรรมของชุมชนที่สามารถเห็นผลลัพธ์ได้ และพัฒนารูปแบบของการสร้างความร่วมมือใหม่ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิและองค์กรไม่แสวงหากำไร

ประเทศ	ความเป็นมา	การขับเคลื่อน
แคนาดา	<p>วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2551 ทำให้เกิดความตื่นตัวนำแนวคิด Social Economy มาใช้สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ระยะแรก การพัฒนากิจการเพื่อสังคมดำเนินงานโดยภาคส่วนต่าง ๆ รับแนวคิดไปปรับใช้ ทำให้ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลให้การพัฒนาหยุดชะงัก และส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยองค์กรเอกชน ทำให้เป็นข้อจำกัดในการจัดหาเงินทุนหรือการเข้าถึงเครื่องมือสนับสนุนทางการเงินของภาครัฐ และองค์กรยังไม่มีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน ทำให้การพัฒนาไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p>	<p>วางแผนแม่บทการพัฒนากิจการเพื่อสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมศักยภาพ การจัดการธุรกิจ การขยายตลาด โอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการลงทุน การเผยแพร่คุณค่าของกิจการเพื่อสังคม การสร้างเครือข่ายการทำงานของภาคกิจการเพื่อสังคม และการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ</p>
สิงคโปร์	<p>การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็ว ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและปัญหาสังคม ภาครัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ภาคประชาสังคมจึงเข้ามา มีบทบาทในการแก้ปัญหา โดยเริ่มจากการเป็นองค์กรเพื่อการกุศลและองค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ปัญหาบางอย่างก็ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปได้ เนื่องจากองค์กรส่วนหนึ่งขาดเงินทุนและบุคลากรที่จะเข้ามาดำเนินงาน ต้องปิดลงเป็นจำนวนมากและขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน</p>	<p>ในปี 2549 จัดตั้งคณะกรรมการกิจการเพื่อสังคมขึ้นในกระทรวงพัฒนาสังคม เยาวชน และกีฬา เพื่อวางรากฐานสิ่งที่จะต้องดำเนินงานในปัจจุบันถึงปี 2558 เป็นการพัฒนากิจการเพื่อสังคม โดยมุ่งขับเคลื่อนการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม การพัฒนาเครื่องมือสนับสนุนการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม และการเผยแพร่แนวคิดของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมให้รับรู้ในวงกว้าง</p>

ประเทศ	ความเป็นมา	การขับเคลื่อน
เกาหลีใต้	จากวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี 2523 ทำให้เผชิญกับปัญหาการว่างงาน ประกอบกับสวัสดิการที่ภาครัฐจัดให้ไม่เพียงพอ ต้องออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหา โดยสร้างและอุดหนุนองค์กรที่จัดการเรื่องตลาดแรงงานให้การจ้างงานมีประสิทธิภาพขึ้น อย่างไรก็ตาม องค์กรเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน โดยปราศจากการอุดหนุนจากภาครัฐ	ในปี 2550 ผลักดันให้เกิดกฎหมายส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม เปิดโอกาสให้องค์กรต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือด้านสินค้าและบริการแก่ผู้ด้อยโอกาส ได้เข้ารับการจดทะเบียนเป็นกิจการเพื่อสังคม และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการเริ่มต้นประกอบกิจการ

ที่มา : ร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557 สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย

กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยมีมานานและกระจายตัวอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ในรูปแบบของสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน หรือการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่ละองค์กรต่างมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความแตกต่างในการดำเนินงานตามวัฒนธรรมและพื้นที่อยู่อาศัย ภาคเหนือมุ่งการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและชนกลุ่มน้อย ภาคใต้ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งชายฝั่งทะเลและปะการัง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือดำเนินงานแก้ปัญหาด้านเกษตรกรรม ความยากจน เพิ่มผลผลิตและความหลากหลายของพืชผลทางการเกษตร รองรับการผลิตเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งทางด้านการตลาดและสภาพภูมิอากาศ และภาคกลางมุ่งสร้างธุรกิจของบุคคลทั่วไปที่ใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะทางและมีการกระจายการพัฒนาไปสู่ส่วนภูมิภาค

ต่อมามีแผนแม่บทและจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบ สำหรับสนับสนุนและขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557 และร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ตามที่กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพเสนอ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม

2553 มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557 เพื่อให้กิจการเพื่อสังคมขยายตัว มีเป้าหมายการดำเนินงานใน 3 ระยะ ดังนี้

1) **ระยะสั้น** จัดตั้งสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม กำหนดนิยาม และรูปแบบเฉพาะของกิจการเพื่อสังคมสำหรับประเทศไทย ศึกษาสถานการณ์ถอดบทเรียน และจัดทำกรณีศึกษากิจการเพื่อสังคมต้นแบบในประเทศไทย และพัฒนาเครือข่ายที่ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจเอกชนในการขับเคลื่อนและพัฒนากิจการเพื่อสังคม

2) **ระยะปานกลาง** ให้สังคมได้รับรู้ เรียนรู้ และตื่นตัวกับบทบาทและกิจกรรมของกิจการเพื่อสังคมในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ ให้กิจการเพื่อสังคมมีรูปแบบที่ชัดเจนตามกฎหมาย และพัฒนาศักยภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้กิจการเพื่อสังคมสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากรเพื่อการก่อตั้ง การขยายกิจการ และการขยายแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ

3) **ระยะยาว** ให้เกิดกิจการเพื่อสังคมที่มีความหลากหลายทั้งเชิงพื้นที่และประเด็นการพัฒนา ทำให้การพัฒนาความยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสัดส่วนกิจการเพื่อ

สังคมเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ต่อปี และมียุทธศาสตร์การพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างการรับรู้และการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบและขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม และยุทธศาสตร์การพัฒนาช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากร

2. การจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ ให้มีอิสระคล่องตัวในการสร้าง พัฒนา และขยายเครือข่ายให้ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีโอกาสร่วมในการพัฒนากิจการเพื่อสังคม และสนับสนุนงบประมาณพัฒนาขีดความสามารถ สร้างช่องทางการเข้าถึงตลาด และการจัดหาเงินทุน พร้อมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติให้ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติ ศึกษา เสนอแนะนโยบาย และให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี สนับสนุนและเร่งรัดให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดนิยาม มาตรฐาน และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม และยกร่างกฎหมายว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

3. การค้นหากิจการเพื่อสังคมต้นแบบ สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ บริติช เคานซิล ประเทศไทย สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และสถาบันเซ็นจีฟิวชัน ภายใต้มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ร่วมกันจัดทำโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร เพื่อค้นหากิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยที่เป็นต้นแบบและประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้รู้จักในวงกว้าง รวมทั้ง เป็น

ตัวอย่างและสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในสังคม โดยคัดเลือกกิจการเพื่อสังคมต้นแบบ 50 กิจการ ตามนิยามกิจการเพื่อสังคม และเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกที่โครงการกำหนดขึ้น² ผลการคัดเลือกแบ่งตามรูปแบบการก่อตั้งกิจการได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยภาคเอกชน มี 20 กิจการ อาทิ สหกรณ์เลมอนฟาร์ม บริษัทป่าใหญ่ ศรีเอชเอ็น จำกัด บริษัท ทิวบูรพา จำกัด
- 2) กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยองค์กรสาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาสังคม มี 11 กิจการ อาทิ สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลด์คิมทอง มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร
- 3) วิสาหกิจชุมชน มี 6 กิจการ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม โสมสเดย์บ้านท่าจีนทอง เชียงราย
- 4) ธุรกิจไทรกำไรสุทธิ มี 13 กิจการ อาทิ ชุมพร คาบานารีสปอร์ตและศูนย์กีฬาทางน้ำ โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนทอสี

กิจการเพื่อสังคมกับการพัฒนาสังคมไทย

กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยภายใต้โครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี พิจารณาในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบ่งได้ ดังนี้

1. การพัฒนาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนและขยายผลได้ มีกิจการเพื่อสังคมต้นแบบมากที่สุดถึง 23 กิจการ ที่แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิตสื่อประเภทต่าง ๆ อาทิ สิ่งพิมพ์ รายการโทรทัศน์ เว็บไซต์ ละครเวที ละครเร่ นำเสนอประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็ก ครอบครัว สุขภาพ ศิลปวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์ปูชนียสถาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตชาวบ้าน การจัดตั้งโรงเรียนที่จัดการศึกษาแนวใหม่และฝึกอบรมเฉพาะทาง และการรวมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์

² กิจการเพื่อสังคม คือ กิจการที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก กิจการเพื่อสังคมจะต้องมีรายได้หลักจากการขายสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับเป้าหมาย เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกกิจการเพื่อสังคมต้นแบบ 50 กิจการ พิจารณาจาก 1) ประโยชน์ของกิจการที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 2) ความกว้างขนาดของประโยชน์ 3) ความยั่งยืนของกิจการ และ 4) ความเป็นต้นแบบ

เพื่อช่วยเหลือและจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน อาทิ บริษัท ที่วิบุรพา จำกัด ที่ผลิตรายการโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ อาทิ รายการคนค้นคน และกบนอกกะลา นิตยสาร ค.คน และการ์ตูนชุดกบนอกกะลา รวมทั้งโรงเรียนทอสีและโรงเรียนปัญญาประทีปที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธระดับเด็กก่อนวัยเรียน อนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาชีวิต ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อผู้เรียน ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา และด้านวิชาการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการที่ปรับให้เชื่อมโยงกับชีวิตจริง

2. การสร้างเสริมกลไกตลาดที่มีคุณธรรมและยั่งยืน มีกิจการเพื่อสังคมต้นแบบเพียง 15 กิจการที่ผลการดำเนินงานมีส่วนทำให้เกิดการเชื่อมโยงและขับเคลื่อนกลไกตลาดที่มีการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน รวมทั้งมีการลงทุนที่รับผิดชอบต่อสังคม ดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการส่งเสริมการบริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ปลอดสารเคมี ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ และหัตถกรรม รวมทั้งการให้ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ อาทิ สหกรณ์เลมอนฟาร์ม ที่สนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยหันมาทำเกษตรอินทรีย์ จัดหาและคัดเลือกอาหารธรรมชาติ ปลอดสารเคมีที่มีคุณภาพสูงมาจำหน่าย ส่งเสริมองค์ความรู้ และฝึกอบรมการบริโภคสินค้าเพื่อสุขภาพ จัดกิจกรรมทางการตลาด ส่งเสริมและเผยแพร่วิธีการเลือกบริโภคสินค้าที่ดีต่อสุขภาพ บริษัท โอชิซู จำกัด ที่ผลิตสินค้า อาทิ เฟอร์นิเจอร์ ของตกแต่งบ้าน จากเศษวัสดุเหลือใช้ในการก่อสร้าง

3. การสร้างเศรษฐกิจใหม่ที่มีคุณธรรมและความยั่งยืน มีกิจการเพื่อสังคมต้นแบบเพียง 7 กิจการที่ผลการดำเนินงานสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่มีคุณธรรมและคุณค่าเชิงสังคม กระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดการสร้างงาน ดึงดูดให้คนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ดำเนินงานเกี่ยวกับการร่วมลงทุน การให้กู้ยืม และการให้คำปรึกษาแก่กิจการในชุมชน การจัดตั้งโฮมสเตย์ให้คนในชุมชนมีรายได้ มีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และให้บริการที่พักแรมที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ บริษัทร่วมทุนชนบท จำกัด ที่ร่วมลงทุนกับธุรกิจขนาดเล็กของ

ผู้ประกอบการและชุมชนในชนบท โดยถือหุ้นไม่เกินร้อยละ 30 ของธุรกิจ เมื่อธุรกิจสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงก็จะถอนการลงทุน เปิดโอกาสให้ธุรกิจสามารถดำเนินการต่อไปได้เอง การให้กู้ยืมกับผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็กหรือชุมชนท้องถิ่นมีเงินทุนในการบริหารจัดการธุรกิจและการบริการให้คำปรึกษาด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมาย ขั้นตอนการส่งออก ขั้นตอนการผลิตที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล การบัญชี และการบริหารเงินทุน ชุมพร คาบานารีสปอร์ตและศูนย์กีฬาทางน้ำ ที่ให้บริการที่พักแบบโรงแรมและบังกะโล บริการกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลที่เน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ

4. การพัฒนาคุณภาพบริการสาธารณะ มีกิจการเพื่อสังคมต้นแบบน้อยที่สุดเพียง 5 กิจการ ที่ผลการดำเนินงานสร้างนวัตกรรมและรูปแบบใหม่ของการบริการสาธารณะ อาทิ การจัดการของเสีย การพัฒนาพลังงานทดแทนระดับชุมชน การพัฒนาอาชีพ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุในสังคม ดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่ายพลังงานทดแทนและปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรผสมผสาน การให้บริการเกี่ยวกับการจัดการขยะ และการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีพลังงานทดแทนและการจัดการขยะอย่างถูกวิธี อาทิ บริษัท ชูพรีมรีนิวเอเบิล เอ็นเนอร์ยี จำกัด ที่ผลิตกระแสไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงชีวมวลขายให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค บริการรับจ้างก่อสร้างและวางระบบโรงไฟฟ้าชุมชนให้กับลูกค้าทั่วไป บริษัทวงษ์พาณิชย์ ที่รับซื้อขยะ คัดแยกขยะแปรรูปและรีไซเคิลขยะ บริการจัดการขยะภายในสถานที่ทำลายเอกสารที่เป็นความลับ รื้อถอนและขนย้ายซากวัสดุให้คำปรึกษาด้านการจัดการขยะครบวงจร และจัดการศึกษาดูงานและฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะอย่างถูกวิธีและการคัดแยกขยะเพื่อนำมารีไซเคิล

ตารางที่ 2 ตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมต้นแบบในประเทศไทยจำแนกตามประเภทที่ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

ประเภท	ตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมต้นแบบ
1. การพัฒนาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนและขยายผลได้	มีจำนวน 23 กิจการ อาทิ บริษัท ทีวีบูรพา จำกัด โรงเรียนทอสี โรงเรียนปัญญาประทีป
2. การสร้างเสริมกลไกตลาดที่มีคุณธรรมและยั่งยืน	มีจำนวน 15 กิจการ อาทิ สหกรณ์เลมอนฟาร์ม บริษัท โอชิชู จำกัด
3. การสร้างเศรษฐกิจใหม่ที่มีคุณธรรมและความยั่งยืน	มีจำนวน 7 กิจการ อาทิ บริษัท ร่วมทุนชนบท จำกัด ชุมพรคาบานารีรีสอร์ท และศูนย์กีฬาทางน้ำ
4. พัฒนาคุณภาพบริการสาธารณะ	มีจำนวน 5 กิจการ อาทิ บริษัท ชูพรีม รีโนเวเบิล เอ็นเนอร์ยี จำกัด บริษัท วงษ์พาณิชย์

ที่มา : กิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร คณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร

จากการจำแนกกิจการเพื่อสังคมต้นแบบตามลักษณะของผลการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน จะเห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยยังขาดความหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นกิจการที่สร้างองค์ความรู้หรือปลูกฝังจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ขณะที่กิจการที่มีลักษณะของการเสริมสร้างการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมมีจำนวนน้อยและไม่มีพลังเพียงพอต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น

บทสรุป

กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวคิดใหม่ที่มาจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ยุโรป สหรัฐอเมริกา หรือบางประเทศในเอเชีย มีลักษณะพิเศษและแตกต่างจากองค์กรภาคเอกชนทั่วไป เป็นองค์กรเครือข่ายมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาและพัฒนาโอกาสทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก สร้างรายได้ และนำรายได้เหล่านั้นกลับไปลงทุนเพื่อการแก้ปัญหา ดังกล่าว กิจการเพื่อสังคมลักษณะนี้ กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยและในต่างประเทศ อาทิ ในประเทศบังกลาเทศมีธนาคารกรามีนแบงก์ ตั้งขึ้นมาเพื่อให้สินเชื่อระดับชุมชนกับคนที่ด้อยโอกาส ประเทศอินเดียมีเครือข่ายธุรกิจที่จัดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากชุมชนที่ห่างไกลในชนบท โดยใช้ระบบขายส่งไปยังเครือข่ายในประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรปเช่นเดียวกับในประเทศไทยมีบริษัทไทยคราฟท์ แฟร์เทรด จำกัด จัดตั้งขึ้นมาจำหน่ายสินค้าหรือหัตถกรรมของชุมชนทั่วประเทศ หรือการก่อตั้งบริษัท ร่วมทุนชนบท จำกัด เป็นการร่วมลงทุนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพ ดังนั้น การพัฒนากิจการเพื่อสังคมให้เป็นกลไกการพัฒนาและการแก้ปัญหาสังคมในอนาคตจำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุน และความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคม นโยบายที่จะพัฒนาและขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมอย่างกว้างขวาง เป็นกลไกการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้พัฒนายั่งยืนสืบเนื่องไปในอนาคตเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่ความสำเร็จทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

คณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร, **กิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร**, สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 2553
วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, **กิจการเพื่อสังคม**, (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org>

สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ, **ร่างแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557**, (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : http://tseo.or.th/?page_id=1129

_____, **ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ.**, (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : http://tseo.or.th/?page_id=1129

การปฏิรูปการศึกษารอบ 2 กับสังคมคุณภาพ

วิมลมาศ ประยงค์ทรัพย์*

บทนำ

คินเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญสูงสำหรับการพัฒนาประเทศ คนที่มีคุณภาพต้องพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การศึกษาเป็นแนวทางการพัฒนาคนที่สำคัญที่สุดในการยกระดับสติปัญญาให้สามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และการปฏิรูปการศึกษาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้ง บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ส่งผลให้ประเทศไทยต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเตรียมตัวคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษแรก

ปัญหานานัปการเกี่ยวกับคุณภาพของเด็ก และเยาวชนของชาติเป็นปัจจัยผลักดันให้มีการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2540 และประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ซึ่งได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาทุกระดับทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย¹

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษแรก (พ.ศ. 2542 - 2552) เกิดขึ้นในสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี กรอบและภารกิจในการปฏิรูปการศึกษามี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา 2) การปฏิรูปครูและบุคลากร 3) การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และ 4) การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าในหลายเรื่อง ทั้งการปรับโครงสร้างหน่วยงานให้มีเอกภาพ และ

ระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน² รวมทั้งมีประเด็นสำคัญต้องพัฒนา ปรับปรุง และต่อยอดในด้านคุณภาพผู้เรียน ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและคุณภาพสถานศึกษาระดับต่างๆ แต่โรงเรียนจำนวนมากไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ การกระจายอำนาจสู่โรงเรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไม่ก้าวหน้า ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพต่ำ³

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561)⁴ ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดที่ระบบการศึกษาและการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศจึงต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบอื่นๆ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม สาธารณสุข การจ้างงาน โดยมีกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ กำหนดวิสัยทัศน์การปฏิรูปการ

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

¹ ทิศนา ชนมณเฑียร. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา : กลยุทธ์การสอน. 2553. หน้า 1

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. นโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์. 2552

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กลยุทธ์ ปี พ.ศ. 2554. หน้า 1

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. 180 ร้อยเรียนรู้ มุ่งสู่การพัฒนา รวบรวมการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาการศึกษา ชินวรรณ บุญเกียรติ รมว.ศธ. มกราคม - กรกฎาคม 2553. หน้า 34

ศึกษาครั้งที่สอง ไว้ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ”⁵

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง⁶ จึงมุ่งการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ให้ทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ ในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา มีเป้าหมายรวมและแนวทาง ดังนี้

เป้าหมายการพัฒนาหลัก มี 3 ประการ ได้แก่

1) พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย 2) เพิ่มโอกาสการศึกษาการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษา

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มี 4 แนวทางหลัก ประกอบด้วย 1) **พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่** ที่มีนิสัยใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 2) **พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่** ที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีกระบวนการผลิตและพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ มาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง 3) **พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่** ให้มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ สำหรับทุกคน และ 4) **พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่** ที่มุ่งกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน และมีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

เป้าหมายยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง กำหนดไว้สำหรับการประเมินผลการขับเคลื่อนให้บรรลุตามเป้าประสงค์การปฏิรูปการศึกษาในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) คนไทยและการศึกษาไทยมีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล 2) คนไทยใฝ่รู้ 3) คนไทยใฝ่ดี และ 4) คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้

⁵ ข้าราชการคุณภาพการศึกษา พระจอมเกล้าพระนครเหนือ. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561). หน้า 1

⁶ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) หน้า 5-6

กลไกขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา

ระดับนโยบาย ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กขป.) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธาน เลขาธิการสภาการศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการทั้งสองชุด จัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2552 ระยะเวลาในการดำเนินงาน 5 ปี และให้ยุบเลิกเมื่อสิ้นสุดระยะเวลา

คณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มี 6 ชุด ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาแต่ละด้านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คล่องตัว ได้แก่ **ด้านพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้** รองศาสตราจารย์ วรากรณ์ สามโกเศศ เป็นประธาน **ด้านการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้** คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เป็นประธาน **ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา** ศาสตราจารย์ยงยุทธ ยุทธวงศ์ เป็นประธาน คณะอนุกรรมการทั้ง 3 ชุด มีหน้าที่จัดทำข้อเสนอ นโยบายการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ให้คำแนะนำ คำปรึกษาการดำเนินงาน และรายงานผลการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานในประเด็นที่รับผิดชอบ นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการอีก 3 ชุด ได้แก่ **ด้านการจัดทำแผนงบประมาณขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561)** รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธาน มีหน้าที่จัดทำแผนงบประมาณเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง รวมทั้งเสนอแนวทางในการจัดทำแผนงาน/โครงการ เพื่อเสนอของบประมาณ **ด้านครูศึกษาแห่งชาติ** รองศาสตราจารย์ วรากรณ์ สามโกเศศ เป็นประธาน ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผนการผลิต การพัฒนาและการใช้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ และ**ด้านการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี** ศาสตราจารย์บรรศักดิ์ อูวรรณโณ เป็นประธาน ทำหน้าที่เสนอนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี และผลักดันขับเคลื่อน ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบาย และยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ รวมทั้งติดตามประเมินผล

ระดับปฏิบัติ

สถาบันครูศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานระดับชาติ ทำหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า วิจัยและพัฒนานวัตกรรมเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาวิชาชีพครู ประกันและรับรองคุณภาพและมาตรฐานสถาบันผลิตและพัฒนาครู และพัฒนาระบบการศึกษาและการเรียนรู้

สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ เป็นหน่วยงานระดับชาติที่มีการบริหารจัดการอย่างอิสระ ทำหน้าที่พัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพ ประเมินและให้การรับรองสมรรถนะวิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐานและเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติและกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่เสนอนโยบาย ส่งเสริมและประสานการวิจัยพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สนับสนุนการผลิต การวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และมีสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาในการเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สำนักงานการศึกษาตลอดชีวิตที่ปรับจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำหน้าที่จัดตั้งศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในทุกพื้นที่

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับชาติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่เขตพื้นที่และสถานศึกษา ส่งเสริมการศึกษาทางเลือกโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักการและแนวทางจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ และนโยบายรัฐบาล พร้อมทั้งพัฒนา/ปรับปรุงระบบการเงินการคลัง ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา และกฎหมายการศึกษา

การดำเนินงานของคณะกรรมการและคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มีความ

ก้าวหน้าในหลายด้าน อาทิ ยกร่างยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี พ.ศ. 2553 - 2561⁷ ยกร่าง Road Map ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง⁸ จัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ขณะนี้อยู่ระหว่างปรับปรุงให้สมบูรณ์ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ส่วนการจัดตั้งสถาบันครูศึกษาแห่งชาติ สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติอยู่ระหว่างดำเนินการ

การปฏิรูปการศึกษากับการสร้างสังคมคุณภาพ

ในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษแรก ปรากฏว่า ผลการทดสอบวิชาหลักมีคะแนนเฉลี่ยทั่วประเทศอยู่ที่ร้อยละ 30 - 40 ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ชัดความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติด้านการศึกษาลดลงในช่วง 3 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 43 - 47 ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศลำดับท้ายของประเทศทั้งหมดที่มีการวัดผล ขณะเดียวกัน ข้อมูลจากการประเมินผลการจัดการศึกษาขององค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ปี 2543 - 2549 ภายได้โครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ⁹ พบว่า เด็กไทยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์อยู่ที่ 300 - 400 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่เป็น 500 คะแนน สะท้อนว่าเด็กไทยมีความรู้

⁷ คณะอนุกรรมการ กนป. ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี. ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี พ.ศ. 2553 - 2561. หน้า 6 - 10

⁸ ร่าง Road Map ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ประกอบด้วย 4 แผนหลัก ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ แผนพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ แผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และแผนพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

⁹ โครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (Program for International Student Assessment : PISA) มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินว่านักเรียนที่เป็นเยาวชนอายุ 15 ปีขึ้นไป ของประเทศในกลุ่ม OECD เป็นหลัก อย่างไรก็ดี ประเทศนอกกลุ่ม OECD อีกหลายประเทศต้องการเข้าร่วมโครงการฯ เช่น จีน - ฮองกง ไทย อินโดนีเซีย เปรู การประเมินฯ นี้ จะพิจารณาว่านักเรียนจะได้รับการเตรียมพร้อมความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนที่มีคุณภาพในอนาคต และมีส่วนร่วมสร้างสังคมได้หรือไม่ เพียงใด หลักสำคัญของ PISA คือ การประเมินการรู้หนังสือ (Literacy) ที่เน้นความสามารถเข้าใจในระดับการติดต่อสื่อสารและทำให้ทำงานได้สมบูรณ์เพื่อปรับตัวให้เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลง เพราะถือว่านักเรียนไม่สามารถเรียนรู้ทุกอย่างจากโรงเรียน แต่การศึกษาต้องให้ “ฐานราก” ที่มั่นคงให้เป็นผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

และทักษะที่จำเป็นไม่เพียงพอก็จะเป็นรากฐานในการปรับตัวให้เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) มุ่งพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพิ่มโอกาสการศึกษาและการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ ผลิตรุ่นที่มีคุณภาพ วิจัย พัฒนา และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อพัฒนาการศึกษา ประกัน และรับรองมาตรฐานผู้เรียน รวมทั้งขยายการศึกษาตาม อัยาศัย ซึ่งเป็นทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ในแนวทางการสร้างโอกาส การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถเข้าถึง แหล่งเรียนรู้และองค์ความรู้ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็น วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความรู้ใหม่ โดยสร้างวัฒนธรรม การเรียนรู้และนิสัยใฝ่รู้ตั้งแต่วัยเด็ก ควบคู่กับการ ส่งเสริมให้องค์กรและสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ สร้างปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษา ทางเลือก เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัยาศัย ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน¹⁰

บทสรุป

การปฏิรูปการศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและยกระดับมาตรฐาน วิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพที่มี คุณค่า การปฏิรูปการศึกษารอบแรกเป็นเพียงการปรับ โครงสร้างและการจัดการศึกษาในระบบ แต่การปฏิรูป การศึกษารอบสอง เน้นคุณภาพ โอกาส และการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบ พร้อมทั้งมีตัวชี้วัด และกลไกในการขับเคลื่อนที่ชัดเจน เป็นการพัฒนาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข มีความสามารถ ใฝ่รู้ ใฝ่ดี คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ก้าวไกลสู่สากล และมีความเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ พร้อมมี ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป ☆☆☆

¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ร่าง) ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ส่วนที่ 2 ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน, หน้า 57

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. 2553. 180 ร้อยเรียนรู้ มุ่งสู่ การพัฒนา รวบรวมการขับเคลื่อนนโยบายการ พัฒนาการศึกษานวัตกรรม บุนยเกียรติ รมว.ศธ. มกราคม - กรกฎาคม 2553.

คณะอนุกรรมการ กนป. ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้าง ความเป็นพลเมืองดี. 2553. ยุทธศาสตร์พัฒนาการ ศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี พ.ศ. 2553 - 2561 ฉบับแก้ไขตามมติที่ประชุม กนป. ครั้งที่ 6/2553 วันที่ 19 พฤศจิกายน 2553 เวลา 13.00 น. ณ ห้องประชุมตึกสันติไมตรีหลังนอก ทำเนียบรัฐบาล (เอกสารอัดสำเนา)

ความก้าวหน้าปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง, (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://nlkschool.org/index.php?> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553.

ทิศนา แคมมณี. 2553. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับ อุดมศึกษา : กลยุทธ์การสอน, บรรยายในที่ประชุม สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน. เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2553. (เอกสารอัด สำเนา)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. 2553. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561). ข่าวประกันคุณภาพการศึกษา พระจอมเกล้าพระนครเหนือ ฉบับที่ 221 ปีแรก สิงหาคม 2553.

ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา. 2543. รายงานความ ก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษา ในรอบ 16 เดือน (กรกฎาคม 2542 - พฤศจิกายน 2543). (เอกสาร อัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ. 2552. รายงานการติดตามประเมินผล 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (เอกสาร อัดสำเนา). กรกฎาคม 2552

_____ 2553. รายงานพิเศษ : การศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาประเทศ, (ออนไลน์) เข้าถึง ได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553.

_____ 2553. (ร่าง) ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (เอกสารอัดสำเนา), ตุลาคม 2553.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552. นโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์, โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กรุงเทพฯ.

_____ 2553. กลยุทธ์ ปี พ.ศ. 2554 (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.phayao1.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2552. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561). บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด. กรุงเทพฯ.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2553. ร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พ.ศ. ... และร่างพระราชกฤษฎีกากองทุนพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.... รวม 2 ฉบับ. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://61.19.53.4/soc/Program2-1.jsp?> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553.

_____ 2553. ร่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน พ.ศ. และร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน พ.ศ. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://61.19.53.4/soc/Program2-1.jsp?> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553.

ทีมการศึกษา. 2553. “กระทรวงคุณครู” เดินหน้ายกเครื่องคุณภาพการศึกษา (ปีกระต่ายมงคล) หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับที่ 19336 วันพฤหัสบดีที่ 30 ธันวาคม 2553 : หน้า 15.

อาภรณ์ รัตนมณี. ทำไมการศึกษาไทยจึงพัฒนาช้า, (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://school8.education.police.go.th/technical/> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553.

อัญญารัตน์ นาเมือง. 2553. การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย, (ออนไลน์) Princess of Naradhiwas University Journal, เข้าถึงได้จาก <http://journal.pnu.ac.th/images/stories/>. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2554.

“บ้านเป็ดใน”

ต้นแบบสังคมคุณภาพใน ระดับชุมชน

ตฤตถ์ นพคุณ*

บทนำ

บ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นชุมชนชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยแห่งหนึ่ง ที่ผ่านประสบการณ์จากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรสัตว์น้ำ อันเป็นผลมาจากการทำลายป่าที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่พึ่งป่าเป็นแหล่งทำมาหากิน ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาป่า และได้ร่วมมือกันในการดูแลรักษาป่า ส่งผลให้เกิดความรักและหวงแหนในท้องถิ่นและสร้างสังคมที่เข้มแข็งผ่านการแก้ปัญหาร่วมกันทั้งชุมชน และนำชุมชนสู่สังคมคุณภาพที่ประชาชนมีความมั่นคงทางด้านอาชีพและเศรษฐกิจ การดูแลคนยากจนในชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างราบรื่นร่วมกันในสังคม มีการรวมพลังคนในชุมชนและส่งเสริมภารกิจส่วนรวมของชุมชนสู่เยาวชนรุ่นต่อรุ่นให้สืบเนื่องกันไป ณ วันนี้ ชุมชนบ้านเป็ดในจึงเป็นความภาคภูมิใจที่ได้เป็นต้นแบบของชุมชนเข้มแข็งให้กับชุมชนต่างๆ ได้ศึกษาปัจจัยความสำเร็จเพื่อประยุกต์ใช้กับภูมิสังคมของแต่ละชุมชน

สัมปทานป่า จุดเริ่มต้นของการทำลายป่าชายเลน

ป่าชายเลนบ้านเป็ดในมีพื้นที่ประมาณ 12,000 ไร่ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มาแต่อดีต ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพ มีทั้งการจับกุ้ง หอย ปู ปลา และการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ ต่อมารัฐให้สัมปทานป่ากับบริษัทเอกชน ก่อให้เกิดปัญหาการทำลายป่าชายเลนอย่างรวดเร็ว เกิดการฉกฉวยผลประโยชน์สร้างความร่ำรวยให้แก่คนบางกลุ่ม

สัมปทานป่าเริ่มขึ้นในปี 2484 และดำเนินเรื่อยมาจนถึงปี 2525 ที่ชาวบ้านพบว่ามีการทำสัมปทานนอกพื้นที่และล่องลำเข้าในป่าใช้สอยของชุมชน เมื่อตัดไม้ก็ไม่ปลูกทดแทน แขนงนำชาวบ้านจึงร้องเรียน ทำให้ตัวแทนบริษัทสัมปทานและผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น แก้ปัญหาโดยจัดทำข้อเสนอโครงการพัฒนาป่าชายเลนแบบยั่งยืน ป่าบกปลูกต้นไม้ ป่าชายเลนเลี้ยงปูและปลาในพื้นที่ โดยอ้างว่าโครงการนี้ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ ชาวบ้านหลงเชื่อยอมลงชื่อสนับสนุน

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

แต่ในทางปฏิบัติ นายทุนขุดค้นคุน้ำกันน้ำเค็ม เพื่อทำลายระบบนิเวศป่าชายเลนซึ่งจะมีน้ำขึ้นน้ำลงในแต่ละวัน ต้นไม้ในป่าตายไปเป็นจำนวนมาก จากนั้นถางพื้นที่บริเวณคลอง 7 ทำเป็นนาทุ่ง จึงเกิดการต่อสู้เรียกร้องเป็นระยะเวลาเกือบหนึ่งปีจนชาวบ้านได้รับชัยชนะ สามารถเปิดประตูน้ำในนาทุ่งได้สำเร็จ แต่ในเวลานั้น ชาวบ้านเกือบทุกคนครอบครัวเอาเงินไปลงทุนกับนาทุ่งแล้ว เป็นการทำให้แบบไม่มีระบบที่ถูกต้อง น้ำเสียจากนาทุ่งไหลลงป่าชายเลน ระบบนิเวศที่เคยหลากหลายจึงเสื่อมโทรม ส่งผลโดยตรงต่อสัตว์น้ำที่ต้องอาศัยป่าชายเลนที่เป็นทั้งแหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย และเป็นแหล่งผสมพันธุ์ของกุ้ง หอย ปู ปลา เมื่อป่าชายเลนถูกทำลาย ส่งผลให้สัตว์น้ำลดจำนวนลง ปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวบ้านจับได้น้อยลง ไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้เพียงพอเหมือนแต่ก่อน จนกระทั่งปี 2534 สภาพแวดล้อมเข้าสู่ภาวะวิกฤต ประกอบกับราคากุ้งตกต่ำ ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก

การทำลายป่าชายเลนได้ส่งผลกระทบต่อการค้าทางชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง ชาวบ้านเปร็ดโนจึงเรียนรู้ว่า การทำลายป่าก็เปรียบเหมือนกับการทำลายแหล่งรายได้ ชาวบ้านได้ตระหนักถึงผลเสียที่เกิดขึ้น จึงเริ่มมีการรวมกลุ่มปรึกษาหารือและหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อที่จะรักษาป่าชายเลนของหมู่บ้านไว้¹

นายอำพร แพทย์ศาสตร์ ผู้ใหญ่บ้านเปร็ดโนและประธานกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดโนกล่าวถึงจุดเปลี่ยนทางความคิดของชาวบ้านทุกคนว่า²

“เมื่อถึงวันหนึ่งที่ชาวบ้านรู้แล้วว่ากำลังจะมาถึงทางตัน คนที่เคยเห็นไม่ตรงกัน เคยขัดแย้งกันเรื่องสัมปทานป่า เรื่องนาทุ่งก็ต้องหันหน้ามาหากัน พวกเราออกไปเดินขบวนเรียกร้องต่างๆ ทั้งผ่านรัฐบาลผู้ว่าราชการจังหวัด หลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างจริงจัง สุดท้ายเราคิดว่าต้องเริ่มจากตัวเองก่อน กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดโนจึงเกิดขึ้น ทางหนึ่งเราก็พยายามผลักดันกลุ่มนายทุนออกจากป่าชายเลน

¹ ป่าชายเลนบ้านเปร็ดโน : ฤกษ์ภูมิชุมชนเข้มแข็งเมื่อทรัพยากรสมบูรณ์ เข้าถึงจาก www.thaingo.org,สืบค้นเมื่อมีนาคม 2554

² อำพร แพทย์ศาสตร์ ผู้ใหญ่บ้านเปร็ดโนและประธานกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดโน,โครงการศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล กรณีศึกษา : ชุมชน/ประชาชน, สัมภาษณ์วันที่ 25 สิงหาคม 2552

ในสภาพบีบคั้นเราร่วมมือร่วมใจกัน มีการวางแผนและการประสานกัน และที่สำคัญที่สุด คือ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน”

นอกจากนี้ในระยะต่อมาชาวบ้านยังต้องเผชิญกับแนวคิดการพัฒนาป่าของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องการสาางป่าให้โปร่ง ให้แสงแดดเข้าถึงและปลูกต้นไม้ใหม่เสริมวิธีนี้ต้องมีการถางป่าและเผาป่าบางส่วน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สวนทางกับชาวบ้านที่มองว่าป่าธรรมชาติมีหลายชั้นป่า และมีความหลากหลายของระบบพันธุ์พืช เป็นระบบนิเวศตามธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เป็น “หม้อข้าว” ของชาวบ้านเปร็ดโนจึงควรปล่อยให้ธรรมชาติดูแลความสมดุลเอง ไม่จำเป็นต้องสาางให้เกิดความสวยงาม ชาวบ้านจึงต่อสู้ด้วยการปิดป่าและขอเจรจากับภาครัฐ จนได้ข้อยุติให้หยุดการดำเนินโครงการสาางป่าในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านเปร็ดโน

การดูแลป่าชายเลน 12,000 ไร่ อย่างจริงจังมาต่อเนื่องนานนับสิบปี ในที่สุด บ้านเปร็ดโนจึงกลายเป็นชุมชนอนุรักษ์ที่ร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อรักษาป่าชายเลน และฟื้นฟูสภาพที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนมาเป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์เป็นอันดับ 2 ของประเทศ และเป็นลำดับที่ 20 กว่าของโลก รวมทั้งได้ขยายเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นๆ โดยใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนรักษาป่าชายเลนและปลูกฝังจิตสำนึกในการรักและหวงแหนป่าชายเลน

ก้าวข้ามวิกฤตด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการมีส่วนร่วม

การแก้ปัญหาป่าชายเลนที่ถูกบุกรุกทำลายจนกระทั่งสามารถพลิกฟื้นและคงความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม ชาวชุมชนบ้านเปร็ดโนได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่อาศัยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้และการจัดการตามแนวพระราชดำริ ร่วมกับการใช้หลักธรรมะเป็นเครื่องมือเ้าทางที่สอนให้ชาวบ้านคิดเป็นทำเป็น สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่นำไปสู่การดำเนินชีวิตในลักษณะมนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเกื้อกูลกัน และเน้นการพัฒนาบนพื้นฐานความแตกต่างและหลากหลายทางธรรมชาติ

ชาวบ้านได้กำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกันเรียกว่า “ธรรมนูญการรักษาป่า” ให้มีการปลูกป่าและห้ามชาวบ้าน

ในชุมชนไม่ให้ใช้ไม้จากพื้นที่จากป่าชายเลน ในปี 2537 สัมปทานป่าชายเลนยุติ ชาวบ้านเห็นร่วมกันให้ผนวกเรื่องการห้ามตัดไม้ไว้ในกฎระเบียบของชุมชนด้วย โดยเริ่มพูดคุยกับกลุ่มผู้นำชาวบ้านในการเชื่อมโยงการทำมาหากินกับการฟื้นฟูธรรมชาติ นาุ้งที่ล่มสลายทำให้ชุมชนมีหนี้สูงรวมกันถึง 30 ล้านบาท ผู้ใหญ่อำพรฯ ผลักดันให้เกิดกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ในปี 2538 ขณะเดียวกัน ก็ลาดตระเวนการลักลอบตัดไม้เพื่อเผาถ่าน การทำงานร่วมกันทำให้เกิดการรวมตัวเป็น “กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดไฉ” ในปี 2541 มีชาวบ้านหมู่ 2 ทุกคนเป็นสมาชิก

กิจกรรมหลักของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ประกอบด้วย (1) จัดเวรยามผลัดเปลี่ยนกันสอดส่องดูแลป่า แบ่งเขตดูแลรับผิดชอบออกเป็น 6 กลุ่ม ดูแลป่าในเขต 3 คลอง ที่เป็นแหล่งประมงของชาวบ้าน (2) จัดกิจกรรมที่นำมาซึ่งเงินออมทรัพย์และแก้ปัญหาความยากจน อาทิ กิจกรรมอนุรักษ์ปูแสม โดยรณรงค์ให้ชาวบ้าน “หยุดจับรื้อย คอยจับล้าน” โดยการหยุดจับปูแสมในคืนแรม 4-5-6 ค่ำ เพียง 3 คืน ในเดือน 11 หรือเดือนตุลาคม เพราะเป็นช่วงที่ปูแสมวางไข่และเป็นตัวอ่อน แนวคิด “หยุดจับรื้อย คอยจับล้าน” กลายเป็นต้นแบบที่นำไปใช้ในหมู่บ้านแนวป่าชายเลนหลายแห่งในจังหวัดตราด³

จากความร่วมมือดูแลป่าชายเลนจนผลผลิตในป่าเพิ่มพูน ทำให้ชาวบ้านสามารถปลดหนี้สินของทั้งชุมชนจาก 30 ล้านบาท เหลือ 10 ล้านบาท มีเงินออมเดือนละ 60,000 บาท เป็นเงินที่ได้จากผลผลิตในป่าชายเลน เมื่อทรัพยากรในพื้นที่ป่าชายเลนสมบูรณ์ขึ้น จึงจัดตั้งสหกรณ์แปรรูปอาหารบ้านเปร็ดไฉ เพื่อที่จะรองรับทรัพยากรที่เหลือจากการบริโภค ริเริ่มทดลองทำปูแสมใส่กระป๋องนำไปจำหน่ายในพื้นที่ภาคอีสาน นอกจากนี้ ได้

จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อศึกษาระบบนิเวศของป่าชายเลนวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน สามารถที่จะลงไปจับปลาพร้อมกับชาวบ้านได้ รวมถึงไม่ละเลยที่จะสร้างคนรุ่นใหม่สืบสานภารกิจที่วางรากฐานไว้ โดยให้เด็กๆ ในชุมชนทำหน้าที่ “ยุวทูตป่าชายเลน” คอยต้อนรับและแนะนำนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานเกี่ยวกับป่าชายเลน เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้แก่เด็กๆ อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในป่าชายเลนทำให้ชาวเปร็ดไฉสามารถเก็บน้ำผึ้งในป่าชายเลน 12,000 ไร่ ในช่วงเดือน 4 – 5 ได้ปีละกว่า 2,000 ขวดกมล และมาวันนี้พื้นที่นอจากหมู่บ้านอื่นๆ ต้องเข้ามาจับปูแสมในป่าของเปร็ดไฉ เพราะป่าผืนอื่นที่ถูกสางไปไม่มีให้จับแล้ว ปัจจุบัน กติกาการห้ามเด็ดขาด ไม้ให้มีการตัดต้นไม้ในป่าชายเลน จะยกเว้นให้กับประชาชนในชุมชนที่จำเป็นต้องซ่อมแซมบ้านเรือน หรือคนยากจนที่ต้องใช้ไม้ปลูกสร้างที่อยู่

อาศัยเท่านั้นที่จะได้รับอนุญาตเป็นแต่ละกรณี

“เต่าตาย” งานวิจัยชุมชนสู่ภูมิปัญญา ป้องกันการพังทลายหน้าทะเล

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่หนักหน่วงกว่าการทำลายป่าโดยนายทุนที่ชุมชนบ้านเปร็ดไฉต้องเผชิญในระยะต่อมาเป็นการกัดเซาะแนวป่าที่เกิดจากในทะเลคลื่นที่เกยขึ้นจากลมมรสุมที่ทำให้ความแรงของคลื่นเซาะชายฝั่งพังลงมา และเกิดการโค่นต้นไม้และดินบริเวณแนวชายฝั่ง และผลจากเรืออวนรุนและเรือคราดหอย ที่เข้ามาถึงชายฝั่งเกิดการกวาดดินในระหว่างคราดหอย

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการทำแปลงวิจัยทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล หาสาเหตุของปัญหา วิธีแก้ไขปัญหา และป้องกันปัญหาในอนาคต นำมาสู่แนวคิดในการทำเต่าตายเพื่อป้องกันไม่ให้คลื่น

³ ป่าชายเลนบ้านเปร็ดไฉ : ทฤษฎีชุมชนเข้มแข็งเมื่อทรัพยากรสมบูรณ์ เข้าถึงจาก www.thaingo.org, สืบค้นเมื่อมีนาคม 2554

กัดเซาะเข้ามาสร้างความเสียหายให้แก่ป่าชายเลนและที่ทำกินโดย“เต่ายาง” นั้นเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกนำมาใช้เพื่อป้องกันการทำลายแนวป่าชายเลนของคลื่น เพื่อลดความรุนแรงของการทำลายป่า โดยนำยางรถยนต์ใช้แล้วจำนวน 4 เส้นประกบกัน 4 ด้าน รััดด้วยเชือกยางเส้นที่ 5 เป็นฐานล่างทำให้เหมือนลูกเต๋า เทปูนที่ฐานยางเส้นล่างให้เต่ามีการถ่วงน้ำหนัก⁴

นายศุภกิจ ห่วงน้ำ กรรมการกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน กล่าวถึงสถานการณ์การกัดเซาะของคลื่นและการใช้เต่ายางเพื่อแก้ปัญหาว่า⁵

“ในตำบลห้วงน้ำขาวมีความรุนแรงมากในสองหมู่บ้าน คือหมู่ 2 และหมู่ 3 ได้แก่ เปรี๊ตในกับอ่าวกูด ระยะทางที่ยังไม่ได้ทำแนวป้องกันมี 5 กิโลเมตร กำลังทำเรื่องขอความช่วยเหลือด้านภัยพิบัติเพราะพังมากจนป่าชายเลนหายหมดทั้งแผ่นดินทั้งป่า การกัดเซาะเริ่มย้อนไปซัก 10 กว่าปี ช่วงรุนแรงก็ประมาณ 8-9 ปี พื้นที่ที่กินป่าประมาณ 40-60 เมตร เมื่อก่อนป่าจะค่อยๆ เอียงลงไปเรื่อยๆ มีลูกไม้ป่าแซมเต็มธรรมชาติ จะงอกลงในทะเลตลอด แต่มาระยะหลัง ป่าพวกนี้ไม่งอก ปรากฏว่าคลื่นกัดเซาะป่าทั้งหมด สมัยก่อนมีชั้นไม้แนวชายฝั่ง ซึ่งมีต้นแสมเป็นหลัก แต่ตอนนี้แสมหมดแล้ว และจะเข้าไปถึงชั้นป่าโกงกาง ถ้าป่าโกงกางถูกโค่นหมด ไม้ที่เป็นไม้กันชนเริ่มหมด ถ้าไม้กันชนหมดเมื่อไร ความรุนแรงจะหนักเข้าไปกว่านี้อีก ตอนนี้ด้านคลอง 7-15 หนักมาก ถูกกัดเซาะไปแล้วประมาณ 5 กิโลเมตร สถานการณ์รุนแรงมากเลยต้องการทำตรงนี้ก่อน เพราะต้องใช้เวลาเป็น 1-2 ปี ถึงจะทำหมด การวางเต่ายางปรากฏว่าชะลอได้มาก

เต่ายางยังเป็นวิธีการแก้ป่าพังจากเรือคราดหอยเราเจียดเงินหมู่บ้านมาทำแล้วโยนไปตามแนวชายฝั่งเพื่อลดแรงคลื่น พื้นที่ที่โยนเต่ายางมีประมาณ 8 กิโลเมตร จากหน้าคลอง 7 ซึ่งก็กลายเป็นปรากฏการณ์เรือคราดหอยเมื่อเรือคราดหอยไม่เข้า ดินในคลองสูงขึ้น สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ และเต่ายางก็กลายเป็นบ้านปลาชาวบ้านเปรี๊ตในเชื่อเชิญให้กลุ่มที่ทำเรือประมงไม่เหมาะสมมาตกปลา เพื่อทดแทนการเลิกใช้อุปกรณ์จับสัตว์น้ำที่

⁴ ป่าสร้างชุมชน ชุมชนสร้างป่า หนึ่งทศวรรษรางวัลโลกสีเขียว, กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน จังหวัดตราด, กรุงเทพฯ. พฤศจิกายน 2551

⁵ ป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน : ฤกษ์ภูมิชุมชนเข้มแข็งเมื่อทรัพยากรสมบูรณ์ เข้าถึงจาก www.thaingo.org,สืบค้นเมื่อมีนาคม 2554

ไม่เหมาะสม การเลิกใช้เรือคราดหอย แต่หันมาใช้วิธีเก็บแบบพื้นบ้าน เพิ่มปริมาณหอยแครง เรื่องนี้ก็มีเก็บข้อมูลไว้ด้วย อาจจะหาได้ไม่มากเท่ากับใช้เรือ แต่อย่างน้อยก็มีสัตว์น้ำให้กินตลอด ป่าไม่เสียหาย และก็ต้องไม่เปลืองค่าน้ำมัน สันติภาพและมิตรภาพเกิดขึ้นจากงานวิจัยและความเอื้ออาทร”

สภาพป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นไม่เพียงส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน แต่ทำให้สังคมดีขึ้นด้วย การลักขโมยหมดสิ้นไป ชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เรียบง่าย และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดสังคมสามัคคี เป็นพลังร่วมกันพัฒนาชุมชน

เต่ายาง (บ้านปลา) เพื่อชะลอคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง

ถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชน

ประสบการณ์การต่อสู้และความสำเร็จในการฟื้นฟูระบบนิเวศ ทำให้บ้านเปรี๊ตในกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ตัวอย่าง ปัจจุบัน มีนักวิชาการ กลุ่ม องค์กร นักศึกษา เข้ามาร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นจำนวนมาก จึงทำเรื่องของงบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนเพื่อสังคม มาสร้างสะพานเป็นทางเดินถึงชายทะเลได้ สามารถเยี่ยมชมพื้นที่ป่าในระหว่างคลอง 7 ป่าที่ถูกทำลายเพิ่งฟื้นขึ้นมา มีชุ่มชื้นทั้งพื้นที่ จัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีนักเรียนนักศึกษา

จากหลายสถาบันเข้ามาศึกษาป่าชายเลนและระบบนิเวศน์ ชุมชนบ้านเปร็ดในได้รับรางวัลด้านชุมชนเข้มแข็งจากหลายหน่วยงาน อาทิ รางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 1 ปี 2542 (ประเภทชุมชน)

ความสำเร็จของบ้านเปร็ดในยังถือเป็นแบบอย่างของการจัดการพื้นที่ป่าที่ช่วยลดปัญหาภาวะโลกร้อน เนื่องจากผลการวิจัยในโครงการการพัฒนาตัวชี้วัดการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการลดปัญหาโลกร้อนภายใต้แนวคิดภูมิปัญญาตะวันออก พบว่าชุมชนบ้านเปร็ดใน สามารถรักษาป่าและดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ 1,200 ตัน หากคำนวณจากจำนวน ประชากร 591 คน พบว่าชาวเปร็ดในดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ กลับได้ 2 ตันต่อคนต่อปี นอกจากนี้ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงเข้มแข็งและสามัคคีของชุมชนที่มีความพยายามมุ่งมั่นในการขยายฐานทรัพยากรป่าชายเลนให้ครอบคลุมพื้นที่ใกล้เคียง

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นเหล่านี้ อภิษฎา คุณาพรธรรม ได้สรุปไว้ในรายงานการศึกษาเรื่อง “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายองค์กรชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน จังหวัดตราด” ว่าแนวทางกระบวนการจัดการป่าชายเลนอย่างยั่งยืนของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่⁶

1. การพัฒนาประชาสังคมในชุมชน การแก้ปัญหาป่าชายเลนถูกทำลายของชุมชนบ้านเปร็ดในได้เน้นและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยพัฒนากระบวนการกลุ่มขึ้นมาเป็นองค์กรชุมชนที่เรียกว่า “กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน” เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของป่าชายเลน รวมทั้งได้ขยายเครือข่าย ตลอดจนสร้างภาคีความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ปัจจุบันที่เอื้อให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ ก้าวไปสู่การเป็นองค์กรชุมชนที่สามารถจัดการป่าชายเลนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) การผ่านวิกฤติทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

6 อภิษฎา คุณาพรธรรม, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายองค์กรชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551

2) การมีผู้นำที่มีศักยภาพ และ 3) ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีลักษณะเครือข่าย

2. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1) การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายระบบนิเวศ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน 2) มีการควบคุมทางสังคม ด้วยการกำหนดข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนและสัตว์น้ำเพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนานและไม่จบสิ้น 3) มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน และ 4) การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการและกองทุนเพื่อการดูแลป่าชายเลน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ

3. การจัดระเบียบสังคมและการจัดทำ

แผนการจัดการป่าชายเลน เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ประกอบด้วย 1) การควบคุมภายใน ได้แก่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของป่าชายเลน โดยผ่านกิจกรรมการอบรม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดูงานอย่างต่อเนื่อง และ 2) การควบคุมภายนอก ได้แก่ การกำหนดบทลงโทษทางสังคมโดยใช้ศีลธรรมจารีต ประเพณีเป็นพื้นฐานในการลงโทษผู้ฝ่าฝืน

ชุมชนคุณภาพ สังคมคุณภาพ

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเปรี๊ตใน เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมชัดเจนว่า การสร้าง “สังคมคุณภาพ” ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดนั้น สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง โดยเฉพาะหากคนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น ดังที่ชาวบ้านเปรี๊ตในมุ่งสร้างสังคมคุณภาพของตนใน 4 ด้าน ดังนี้

1. **พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ** โดยบูรณาการผลผลิตจากความอุดมสมบูรณ์ของป่ามาสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ อาทิ ธนาคารปูแสม บ้านปลา โครงการหยุดจับร้อยละยี่สิบ ลดหนี้สินชุมชนด้วยระบบสัจจะออมทรัพย์ ขณะเดียวกัน ได้วางแนวทางการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดตั้งกองทุนเพื่อการดูแลป่าชายเลน การกำหนดธรรมนูญป่าทำให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างยั่งยืน

2. **ให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือดูแลคนในชุมชน** มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้นมา และไม่ละเลยผู้ที่เดือดร้อนหรือด้อยโอกาส เห็นได้จากแม้จะมีระเบียบควบคุมการตัดไม้ แต่ก็อนุญาตให้ผู้ที่จำเป็นต้องซ่อมแซมบ้านเรือน หรือคนยากจนที่ต้องใช้ไม้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยตัดไม้ไปใช้ประโยชน์ตามความจำเป็นได้

3. **มีการตัดสินใจร่วมกันภายใต้องค์ความรู้และการวิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม** โดยใช้งานวิจัยเพื่อลดความขัดแย้งทางความคิด และรวบรวมผลงานวิจัยเป็นชุดความรู้เชิงนวัตกรรมของชุมชนเพื่อการรองรับสถานการณ์ความผันผวนต่างๆ ดังความสำเร็จที่ชัดเจนในการนำเต่าเข้ามาแก้ปัญหาชายฝั่งพังทลาย

4. **อยู่ร่วมกันแบบเครือญาตินำมาสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน** ทำให้ง่ายต่อการกำหนดและปลูกฝังแนวทางการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ครอบครัวที่เข้มแข็งคนในชุมชนที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเป็นเกราะป้องกันและลดสิ่งเร้าจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชนและเยาวชน ตลอดจนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาสืบสานภารกิจสร้างความยั่งยืนของชุมชนให้สืบทอดต่อไป

ความสำเร็จของบ้านเปรี๊ตในวันนี้ สะท้อนให้เห็นว่า สังคมคุณภาพไม่ใช่สังคมที่ไร้ปัญหาโดยสิ้นเชิง แต่เป็นสังคมที่รู้จักการแก้ปัญหาที่เหมาะสมโดยใช้ประสบการณ์การ

เรียนรู้จากอดีตและมองการณ์ให้ไกลไปข้างหน้า เตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง พึ่งตนเองได้ภายใต้ทุนทางสังคมและทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

ความเข้มแข็งของบ้านเปรี๊ตในเกิดจากคนในชุมชนรับรู้ปัญหาร่วมกัน และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทุกปัญหาร่วมกันอย่างจริงจัง และเมื่อได้แนวทางการดำเนินการแล้ว ทุกคนพยายามจะรักษากติกาตามกรอบที่วางร่วมกันไว้ ไม่มีใครละเมิด จนกระทั่งนำไปสู่ผลสำเร็จตามมา ในที่สุด ปัจจุบัน ชาวบ้านเปรี๊ตในยืนยันว่าชุมชนของตนสงบเรียบร้อย ไม่มีมีจลาจล เพราะทุกคนต่างไม่ยากจนจนขั้นแค้นเกินไปนัก เนื่องจากมีป่าชายเลนเป็นแหล่งทำมาหากิน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้ สิ่งสำคัญที่สุดคือการตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันของคนภายในชุมชนเอง โดยเฉพาะความรับผิดชอบร่วมกันในการเก็บรักษาทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ไว้รับมือกับความผันผวนต่างๆ ที่จะถาโถมเข้ามาได้อย่างมีพลัง ☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

ป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน : **ทฤษฎีชุมชนเข้มแข็งเมื่อทรัพยากรสมบูรณ์** เข้าถึงจาก www.thaingo.org, สืบค้นเมื่อมีนาคม 2554

ป่าสร้างชุมชน ชุมชนสร้างป่า **หนึ่งทศวรรษรางวัลลูกโลกสีเขียว**, กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน จังหวัดตราด, กรุงเทพฯ, พฤศจิกายน 2551

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา **โครงการศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล กรณีศึกษา : ชุมชน/ประชาชน, สัมภาษณ์,อำพร แพทย์ศาสตร์ ผู้ใหญ่บ้านเปรี๊ตในและประธานกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน.วันที่ 25 สิงหาคม 2552**

อภิษญา คุณาพรธรรม, **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายองค์กรชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.),จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551**

การวัดความสุข

ภัทรจิต จุมพล กอชโชลี*

บทนำ

การเติบโตทางเศรษฐกิจมีตัวชี้วัดที่พิจารณาจากอัตราการเปลี่ยนแปลงรายได้ประชาชาติ และ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ในการประเมินบทบาทของภาคเศรษฐกิจ ถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้วัดที่ได้มาตรฐานสากล และใช้กันทั่วโลก แต่เริ่มเป็นที่ตระหนักว่า เครื่องชี้วัดดังกล่าว ไม่สามารถตอบ “ความสุข” หรือ “ความอยู่ดีมีสุข” ของคนในสังคมได้ เพราะการมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง ไม่ได้หมายความว่าประชาชนในประเทศจะมีความสุขในระดับสูงตามไปด้วย นักวิชาการจึงพยายามคิดหาวิธีการวัดความสุขที่สามารถคำนวณ และ เปรียบเทียบได้ ทำให้มีหลากหลายวิธีในการวัดความสุข ที่สามารถสะท้อนความสุขของคนในสังคม

นิยามความสุขและความอยู่ดีมีสุข

ความสุข เป็นเรื่องของจิตใจที่สะท้อนความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของตน แต่ละบุคคลมีความสุขหรือไม่มีความสุข อาจไม่ได้เกิดขึ้นจากการมีชีวิตที่สะดวกสบายหรือได้รับบริการต่างๆ ยกตัวอย่าง คนในประเทศภูฏานที่เป็นต้นแบบเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ หรือ Gross National Happiness - GNH มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ร่ำรวยทางวัตถุ แต่ก็มีความสุข การวัดความสุขจึงเป็นเรื่องยากเพราะเป็นเรื่องระดับปัจเจกที่มีปัจจัยกำหนดระดับความสุขแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ดังนั้น นักวิชาการจึงให้ความสนใจเรื่องความสุขที่เชื่อมโยงกับการพัฒนา

แนวคิดการวัดความสุข

นักวิชาการพยายามหาวิธีวัดความสุขของคน ที่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน เป็นมิตรกับระบบนิเวศ และสามารถลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน ทำให้มีการริเริ่มแนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดความสุขที่มาจากหลายกลุ่มนักวิชาการ ดังนี้

ความสุขมวลรวมประชาชาติ

กระแสแนวคิดเรื่องการวัดความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) เริ่มก่อตัวเมื่อปี พ.ศ. 2530 ในประเทศภูฏานที่อยู่ทางตอนเหนือของเอเชียใต้ ที่ต้องการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างความสุขให้กับคนในชาติ ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในการสร้างความสุข และการวัดความสุขโดยพัฒนาเครื่องชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุข

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

แนวความคิดของความ สุขมวลรวมประชาชาติ ริเริ่มโดย พระราชาธิบดีจิกเม ซิงเย วังชุก กษัตริย์องค์ก่อนแห่งประเทศภูฏาน โดยนำหลักการพัฒนาที่ยืดคน เป็นศูนย์กลางมาใช้ในการพัฒนา ประเทศ ภายใต้นโยบายสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) การพัฒนา ทางเศรษฐกิจ 2) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) การส่งเสริมวัฒนธรรม และ 4) ธรรมาภิบาล

ความกินดีอยู่ดี

ดัชนีโลกมีสุขมีแนวคิดที่ว่า ความกินดีอยู่ดีของคนอยู่บน พื้นฐานของการใช้ทรัพยากรบน โลกที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่างความกินดี อยู่ดีของคนกับทรัพยากรที่ต้องใช้ ประเทศที่มีค่าดัชนีสูงหมายความว่า ความสามารถในการจัดสรร ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพต่อ ความอยู่ดีมีสุขของคน มีตัวชี้วัด สำคัญ ได้แก่ อายุขัย ความพึงพอใจในชีวิต และรอยเท้า นิเวศ (Ecological footprint)¹

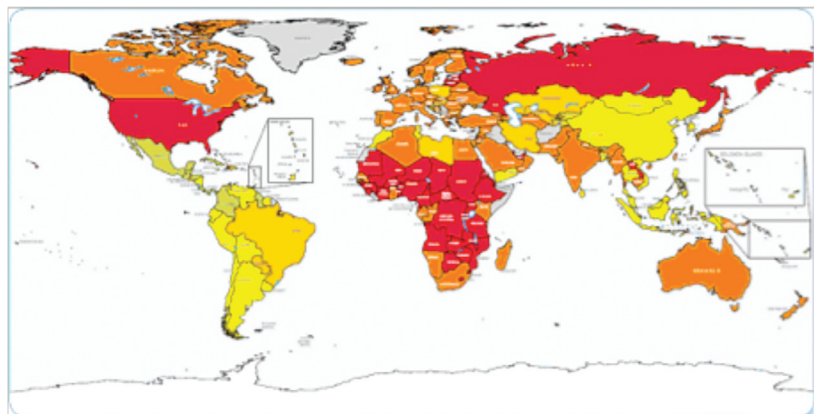
การกำหนดตัวชี้วัดความ สุขมวลรวมของ ประชากรภูฏาน ประกอบด้วย 12 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความอยู่ดีมีสุขทางใจ ที่พิจารณาในด้านสุขภาพ ความสุข ทางวัตถุ ความสมดุลในด้านงานกับชีวิต และสัมพันธภาพ 2) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม 3) การศึกษา 4) สุขภาวะ 5) การใช้เวลาและความสมดุล 6) การบริหารจัดการที่ดี 7) ความเข้มแข็งของชุมชน 8) การดำรงไว้ซึ่งความ หลากหลายทางชีวภาพ 9) มาตรฐานการดำรงชีพ และ 10) เกษตรกรรม ที่สำรวจทุกปี โดยเริ่ม ดำเนินการในปี 2550

การดำเนินงานได้ใช้แบบสอบถามสำรวจ ทักษะคติของประชาชนภูฏานต่อองค์ประกอบ ทั้งหมด มีเกณฑ์การวัดค่าคะแนนตั้งแต่ค่า 1 ที่ หมายถึงไม่มีความสุข และค่า 10 มีความสุขมาก ผลการสำรวจที่ผ่านมารูปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่มี ผลต่อความสุขของชาวภูฏาน ได้แก่ ความมั่นคง ทางการเงิน มีมากถึงร้อยละ 66 ของกลุ่มตัวอย่าง ขณะที่ ปัจจัยด้านครอบครัว และสุขภาวะมีผลต่อความสุขคิด เป็นร้อยละ 44 และร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่าง ตามลำดับ สำหรับการบริหารจัดการที่ดีและระบบสวัสดิการ ของรัฐ มีผลต่อความสุขของชาวภูฏานน้อยที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 11

ดัชนีโลกมีสุข (Happy Planet Index : HPI)

ศูนย์ศึกษาความเป็นอยู่ที่ดีแห่งมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ (New economic Foundation—NEF) เป็นผู้คิดดัชนีโลก มีสุข โดยพิจารณาว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ เป็นเพียงตัวชี้วัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และไม่รวมกิจกรรม นอกกระบบเศรษฐกิจ ที่ทำให้สังคมโดยรวมมีความสุขและ

$$HPI = \frac{\text{อายุขัย} + \text{ความพึงพอใจในชีวิต}}{\text{รอยเท้านิเวศ}}$$

ดังนั้น ค่าดัชนีโลกมีสุข เป็นต้นทุนทางนิเวศที่ ทำให้คนมีชีวิตยืนยาว มีความพอใจในชีวิตและมีความสุข ผลการจัดอันดับในปี 2553² ปรากฏว่า ประเทศ คอสตาริกา มาเป็นอันดับ 1 มีค่าดัชนี HPI เป็นร้อยละ

¹ Ecological Footprint หรือ รอยเท้านิเวศ ได้รับการริเริ่มและถูกนำมาใช้ ครั้งแรกเมื่อปี 2539 โดยนักวางแผนชุมชน 2 คนแห่งมหาวิทยาลัยบริติช โคลัมเบีย ประเทศแคนาดา การวัดรอยเท้านิเวศมาจากความจริงมูลฐาน ที่ว่า สิ่งมีชีวิตทุกชนิดล้วนต้องอาศัยทรัพยากรจากระบบนิเวศเพื่อการ ดำรงอยู่รอด การใช้ทรัพยากรจึงเปรียบเสมือนการประทบร่องรอยของ การใช้ชีวิตไว้บนระบบนิเวศของโลก โดยรอยเท้าใหญ่หมายถึงการบริโภค ทรัพยากรที่มากกว่ารอยเท้าเล็ก (มูลนิธิโลกสีเขียว, ศัพท์สิ่งแวดล้อม เข้า ถึงได้จาก <http://www.greenworld.or.th/node/172> เข้าถึงเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2554).

² Wikiprogress statistic สืบค้นจาก http://www.wikiprogress.org/index.php/Happy_Planet_Index สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2554

76.12 ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เช่น เวียดนามอยู่ในอันดับที่ 5 ฟิลิปปินส์ อันดับที่ 14 สำหรับประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 41 ขณะที่ ประเทศสหรัฐอเมริกาแม้จะมีมาตรฐานการครองชีพสูง แต่ก็ใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ค่าดัชนีของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงอยู่ในอันดับที่ 114 ซึ่งตรงกันข้ามกับมูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ

ดัชนีสันติภาพโลก (Global Peace Index)

ดัชนีสันติภาพโลก จัดทำโดยสถาบันเศรษฐศาสตร์และสันติภาพ (Institute for Economics and Peace) ร่วมกับ The Economist Intelligent Unit เริ่มจากความพยายามที่จะวัดและเปรียบเทียบระดับความสงบสุขของชาติและทวีปต่างๆ จากนั้นมีการประชุมหารือกับคณะผู้เชี่ยวชาญสันติภาพระหว่างประเทศจากสถาบันสันติภาพ เพื่อหาตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมมีทั้งหมด 24 ตัวชี้วัด ในประเด็นความขัดแย้งและความรุนแรงทั้งภายในและภายนอกประเทศ อาวุธที่ประชาชนถือครอง กระจายทางการทหารและสงคราม การให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชน และความรู้เสถียรภาพทางการเมือง

ดัชนีสันติภาพโลกเริ่มเผยแพร่เมื่อปี 2550 และดำเนินการต่อเนื่องมาทุกปี สำหรับปี 2553 มีประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับ 149 ประเทศ ประเทศที่มีความสงบ

สุขที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นิวซีแลนด์ ไอซ์แลนด์ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนอร์เวย์ และประเทศที่มีอันดับสุดท้าย 4 ประเทศ คือ อิรัก โซมาเลีย อัฟกานิสถาน และซูดาน จากการกำหนดค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 1 ที่มีความสงบสุขมากที่สุด จนถึง 5 มีความสงบสุขน้อยที่สุด

สำหรับประเทศไทยในปี 2553 อยู่ในอันดับที่ 124 มีคะแนนเฉลี่ย 2.393 ตกลงมาจากปี 2552 ที่อยู่ในอันดับที่ 118 และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน ไทยอยู่ในอันดับที่ต่ำกว่า มาเลเซีย (22) สิงคโปร์ (30) ลาว (34) เวียดนาม (38) อินโดนีเซีย (67) และ กัมพูชา (111) แต่อยู่ในลำดับที่สูงกว่า ฟิลิปปินส์ (130) และพม่า (132) เท่านั้น สำหรับภาพลักษณ์ของไทยที่ทำให้ค่าคะแนนต่ำได้แก่ อาชญากรรม การเคารพสิทธิมนุษยชน ความขัดแย้งภายใน และ ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน

ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

สศช. ได้พัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขขึ้นเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมและคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยเพิ่มศักยภาพของคนและให้คนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา การติดตามประเมินผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 จึงวัดผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลรวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์และยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ดัชนีความอยู่ดีมีสุข มีองค์ประกอบอยู่ 7 ด้าน ได้แก่ (1) สุขภาพอนามัยและโภชนาการ (2) การศึกษา (3) ชีวิตการทำงาน (4) ชีวิตครอบครัว (5) การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความยากจน การกระจายรายได้ และสวัสดิการ (6) สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย และ

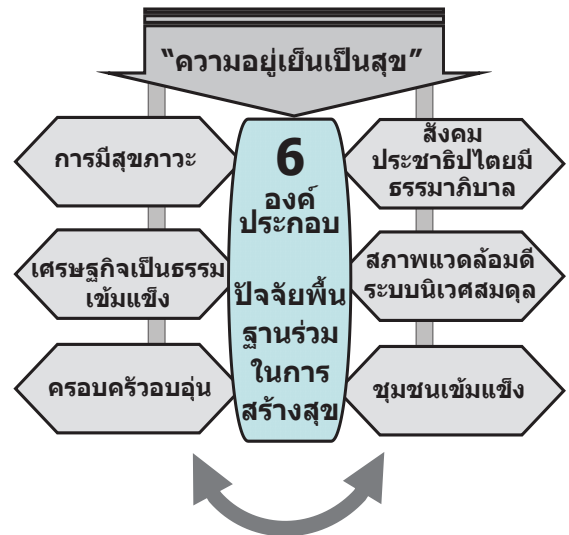
(7) ประชากร³ สำหรับดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขได้นำมาใช้วัดผลกระทบจากการพัฒนาจนกระทั่งเสร็จสิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 -2549)

ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่เป้าประสงค์มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” เป็นการขยายแนวคิดการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขมาเป็นดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เพื่อเป็นเครื่องมือติดตามประเมินผลกระทบการพัฒนาที่มีต่อคนในสังคมไทย บ่งชี้สถานะของประเทศและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสามารถนำไปใช้ปรับทิศทางการพัฒนาประเทศและกำหนดนโยบายให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข

หลักพื้นฐานการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขยึดความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และกระบวนการพัฒนาประเทศไทยที่มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 และให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคีพัฒนา โดยจัดประชุมระดมความคิดแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับส่วนกลางและระดับชุมชนท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคสามารถนำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดพื้นฐานและองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

“ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “สถานะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้ถูกต้องดึงนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” และได้กำหนดองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขไว้ 6 ด้าน ได้แก่ การมีสุขภาพ ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจเป็นธรรมและเข้มแข็ง สภาพแวดล้อมดีระบบนิเวศสมดุล สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

(1)การมีสุขภาพ คนที่อยู่เย็นเป็นสุข มีร่างกายแข็งแรง อายุยืนยาว สุขภาพจิตใจดี ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็น ทำเป็น” มีความเป็นเหตุเป็นผล มีทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว

และสังคมได้เต็มศักยภาพ มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิตดี คิดเป็นทำเป็น

(2)เศรษฐกิจมีความเป็นธรรมและเข้มแข็ง มีรายได้ที่เพียงพอเกิดจากการมีสัมมาชีพหรือการมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้ที่เป็นธรรม ภายใต้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆ อย่างเป็นธรรม แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การมีสัมมาชีพ เศรษฐกิจเข้มแข็ง ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ

(3)ครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวที่สมาชิกมีการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีความรักและความผูกพันต่อกัน ปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งดูแลผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพ แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ บทบาทครอบครัวที่เหมาะสม และสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว

(4)ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการการพัฒนา และแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนและองค์กรในชุมชนร่วมมือ ช่วยเหลือกัน เกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทเกื้อหนุนกันภายในชุมชน มีการสื่อสาร และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณค่า ของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่นและเอกลักษณ์

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), วารสารเครื่องชี้วัดความอยู่ดีมีสุขและการวิเคราะห์เชิงนโยบาย ฉบับที่ 1 เล่มที่ 1 (ตุลาคม 2540)

ความเป็นไทย แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ ชุมชน
พึ่งตนเองได้ ชุมชนเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมของชุมชน

(5) **สภาพแวดล้อมดี** มีระบบนิเวศที่สมดุล
สภาพแวดล้อมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
ที่อยู่อาศัยมั่นคง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน
และมีบริการสาธารณสุขไปโรคเพียงพอ ตลอดจนมี
ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสภาพแวดล้อมที่
มีคุณภาพแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ ปัจจัยพื้นฐาน
ในการดำรงชีวิต ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ระบบนิเวศสมดุล

(6) **สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล** คนมี
ศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ ยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรีความ
เป็นคนที่เท่าเทียมกันตามระบอบประชาธิปไตย ประพฤติ
ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเองและเคารพในสิทธิ
และหน้าที่ของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีระบบธรรมาภิบาล
ที่รัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและร่วม
กันบริหารจัดการประเทศ เพื่อให้เกิดการกระจายผล
ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม นำไป
สู่สังคมสมานฉันท์มีสันติสุขอย่างยั่งยืน แบ่งเป็น 3 องค์
ประกอบย่อย คือ การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย สังคมที่
มีธรรมาภิบาล ความสมานฉันท์ทางสังคม

บทสรุป

แนวคิดการพัฒนาที่มุ่งสร้างความสุขให้กับ
ประชาชนได้รับการพัฒนาต่อเนื่องเป็นรูปธรรมในระยะ
แรกเน้นที่การเพิ่มความสุขของปัจเจก ภายใต้การเจริญ
เติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ รวมทั้ง
พัฒนาคุณภาพคนผ่านระบบการเรียนรู้และการให้บริการ
สาธารณสุขอย่างทั่วถึง แต่ในระยะหลังมีการประยุกต์ใช้
แนวคิดความสุข และให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
เป็นเครื่องมือการพัฒนา เป็นการพัฒนาแนวใหม่ที่ไม่
ยึดติดกับการพัฒนากระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับการ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพ
สังคมและสิ่งแวดล้อม เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคน
ยากจน สังคมมีความเปราะบาง ปัญหาศีลธรรม คุณธรรม
และจริยธรรม ขณะที่วิถีชีวิตความสุขได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
ทั้งการวัดความเป็นอยู่ ความรู้สึกพึงพอใจหรือความสุข
และสภาวะแวดล้อมที่สร้างความสุข ☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

แผนงานส่งเสริมการเรียนรู้สถาบันอุดมศึกษาไทย
เพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (ออนไลน์)
เข้าถึงได้จาก <http://www.tuhpp.org/news.php?m=&id=59> สืบค้นเมื่อ 21 พ.ย. 2553

ไทยโพสต์ออนไลน์วิกฤติการการเงินอุตสาหกรรมสินค้าโลก
(ออนไลน์). วันพุธที่ 9 มิถุนายน 2553 เข้าถึงได้จาก
<http://www.ryt9.com/s/tpd/916349> สืบค้น
เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554.

มติชนออนไลน์. ประเทศไทย “ตกอันดับ” ดัชนีวัดความ
สุข แพ้ “ลาว-กัมพูชา” “แดนกวี” นำโด่งสอง
ปีซ้อน (ออนไลน์). วันที่ 9 มิถุนายน 2553 สืบค้น
ได้จาก [http://www.matichon.co.th/news_](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1276066647&catid=02)
[detail.php?newsid=1276066647&catid=02](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1276066647&catid=02)
เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2554.

มูลนิธิโลกสีเขียว. ศัพท์สิ่งแวดล้อม (ออนไลน์) เข้าถึงได้
จาก <http://www.greenworld.or.th/node/172>
เข้าถึงเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2554.

เลয়ারด์. ความสุข รักดี โชติจินดา และเจริญเกียรติ
ธนสุขถาวร (แปล), ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา ร่วมกับ
สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา .2550.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ กองประเมินผลการพัฒนา.วารสารเครื่อง
ชี้วัดความอยู่ดีมีสุขและการวิเคราะห์เชิงนโยบาย
ฉบับที่ 1 เล่มที่ 1: ตุลาคม 2540.

วิกิพีเดีย. ดัชนีสันติภาพโลก (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
th.wikipedia.org/wiki/ดัชนีสันติภาพโลก สืบค้น
เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2554.

Wikiprogess Statistic. Happy Planet Index
(ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก [http://www.wikiprogess.org/](http://www.wikiprogess.org/index.php/Happy_Planet_Index)
[index.php/Happy_Planet_](http://www.wikiprogess.org/index.php/Happy_Planet_Index)
[Index](http://www.wikiprogess.org/index.php/Happy_Planet_Index) สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2554

โครงการวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมของโลกที่มีผลกระทบต่อ วัฒนธรรม-สังคมไทย¹

ปกานัน วรวัฒนสกุล*

ความเป็นมา

สำ นักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ตระหนักถึงความสำคัญของการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมโลก ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อวัฒนธรรมและสังคมไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพทุนมนุษย์ การเพิ่มผลิตภาพทางสังคมบนรากฐานคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างรู้เท่าทัน มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ สศช. จึงมอบหมายให้สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดทำ “โครงการศึกษาวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของโลกที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย” โดยมีขอบเขตการศึกษา ได้แก่ 1) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมโลกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและสังคมไทย 2) วิเคราะห์ผลกระทบจากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมโลกต่อโครงสร้างและรากฐานทางวัฒนธรรม-สังคมไทย ทั้งในระดับประเทศและระดับบุคคล และ 3) จัดทำข้อเสนอประเด็นยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการเพื่อให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุล ยั่งยืน

¹ เรียบเรียงจากเอกสารรายงานฉบับสุดท้าย “โครงการศึกษาวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของโลกที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย” เสนอโดยสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2553

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

โครงการศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาบนฐานคิดของการประยุกต์ใช้แนวทางที่เรียกว่า “ทฤษฎีเชิงวิพากษ์” ควบคู่กับระเบียบวิธี “การวิจัยเชิงสำรวจตรวจสอบ” โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เฉพาะกลุ่ม เก็บข้อมูลแบบสอบถาม และระดมความคิดเห็นร่วมกับผู้นำความคิด/ผู้เชี่ยวชาญและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การกำหนดแนวทางและประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการวัฒนธรรม-สังคมไทยทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ และนานาชาติ มุ่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวัฒนธรรมไทย ควบคู่กับการสร้างสมดุลของการไหลเวียนทางวัฒนธรรมทั้งระดับโลกและประเทศ

ผลการศึกษา

1. การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมโลกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและสังคมไทย โดยศึกษาพลวัตและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของโลก ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมหลายพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ พบว่าวัฒนธรรมโลกได้ปรับเปลี่ยนจาก “สังคมเกษตรกรรม” สู่ “สังคมอุตสาหกรรม” ในราวปลายศตวรรษที่ 18 และวิวัฒนาการเป็น “สังคมฐานความรู้” ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อค่านิยมของโลกในการสร้างความทันสมัย ความกลมกลืน เสรีภาพ และความเป็นสากลที่เกิดขึ้น ควบคู่กับการไร้พรมแดนของประเทศ

ผลกระทบจากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมโลกส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสังคมไทย ใน 6 กระแสหลัก ได้แก่ วัฒนธรรมตามจริต/ตามใจฉัน อันเกิดจากการแข่งขันในระบบทุนนิยม บริโภคนิยม วัฒนธรรม رأลึกที่สะท้อนถึงการหวนรำลึกถึงมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อคงจุดยืนและรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรมเสมือนจริง วัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมสากล และวัฒนธรรมธรรมาภิบาล

2. ผลกระทบจากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมโลกต่อโครงสร้างและรากฐานทางวัฒนธรรม-สังคมไทย ทั้งในระดับประเทศและบุคคล การเลื่อนไหลระหว่างวัฒนธรรมโลกกับวัฒนธรรมไทย เป็นทั้งอุปสรรคและโอกาสต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและสังคมไทย ใน 4 ด้าน ดังนี้

(1) วิถีชีวิต ทศนคติ และความเชื่อในสังคม (2) ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (3) กระบวนการเรียนรู้ และ (4) พฤติกรรมการบริโภค มีผลกระทบต่อโครงสร้างและรากฐานทางวัฒนธรรมและสังคมไทยใน 4 ระดับ

ระดับครอบครัว กระแสวัฒนธรรมตะวันตกและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้บุคคลในครอบครัวสร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น และเกิดพฤติกรรมเสี่ยงจากความก้าวร้าวในกลุ่มเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ระบบครอบครัวในอดีตที่ “ผู้น้อยคล้อยตามผู้ใหญ่” เปลี่ยนเป็น “ประชาธิปไตยในครอบครัว” ยอมรับฟังความคิดของสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น

ระดับชุมชนท้องถิ่น วิถีชีวิตในชุมชนมีการบริโภคเกินตัว ใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ละทิ้งถิ่นฐาน และหลงลืมอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ขณะเดียวกัน ได้เกิดกระแสการขับเคลื่อนให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม นำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

ระดับประเทศ ไทยรับวัฒนธรรมจากภายนอกได้ง่าย นำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบการบริโภค หลงไหลในวัฒนธรรมต่างชาติ จนเป็นภาวะคุกคามต่อเสถียรภาพและความสมานฉันท์ของคนในสังคม ขณะที่การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดแนวคิดเสรี เปิดกว้างและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นโอกาสให้เกิดการพัฒนาสู่ความทันสมัย

ระดับสากล การมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทำให้เกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันทรัพยากร ก่อให้เกิดช่องว่างและความแตกแยกระหว่างประเทศ ขณะที่โอกาสจากความสัมพันธ์หรือความร่วมมือระหว่างประเทศจะส่งผลให้สภาวะทางวัฒนธรรมกลมกลืนและมีความเป็นสากลมากขึ้น สังคมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการลดความเหลื่อมล้ำ นำไปสู่การพัฒนาที่สร้างความสมดุล ยั่งยืน และสร้างบรรทัดฐานให้กับสังคมโลก

3. ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมไทยให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุล ยั่งยืน

3.1 กระบวนการดำเนินงาน เชื่อมโยงครอบครัว ชุมชน ประเทศ และระหว่างประเทศ ให้เกิดการรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดั้งเดิมของไทย และพัฒนาต่อยอดให้เกิดวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน มีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ 1) การค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ด้วยการสร้างเสริมกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ครอบครัว ให้เกิดการแลกเปลี่ยน แบ่งปันและการถ่ายทอดความรู้ทางด้านวัฒนธรรม 2) การสร้างการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ด้วยการรวมกลุ่มทำกิจกรรม 3) การต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรม และ 4) การสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางวัฒนธรรม

3.2 แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม โดยสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ และเข้าถึงทุนวัฒนธรรมดั้งเดิม ศึกษาและติดตามวัฒนธรรมร่วมสมัย และการพัฒนาวัฒนธรรมร่วมสมัย 2) การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับทุนพัฒนาประเทศ 3) การส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา 4) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ 5) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมกับการบริหารเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และการเมืองการปกครองให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง และเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

3.3 แนวทางขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ครอบคลุมทั้งยุทธศาสตร์เชิงรุก ที่สร้างโอกาสในการเพิ่มผลิตภาพทางสังคมอย่างเหมาะสมบนรากฐานคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย และยุทธศาสตร์เชิงรับที่ลดอุปสรรคจากการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม มีแนวยุทธศาสตร์ ดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์เชิงรุก เป็นการเพิ่มโอกาสในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อพัฒนาครอบครัว ได้แก่ 1) การคิดสร้างสรรค์ ที่นำไปต่อยอดและสร้างคุณค่าและมูลค่าจากทุนทางวัฒนธรรม 2) การบ่มเพาะเป็นแนวคิดในการที่จะสร้างศูนย์บ่มเพาะนวัตกรรมรองรับกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน และในโลกแห่งชุมชนเสมือนจริง 4) การดำเนินการที่นำโครงการมาประยุกต์ใช้ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และ 5) การต่อยอดขยายผลจากโครงการที่ประสบผลสำเร็จสามารถนำมาเผยแพร่ปรับใช้ในวงกว้าง

(2) ยุทธศาสตร์เชิงรับ มุ่งให้คำแนะนำหรือความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดและรู้จักเลือกรับอย่างมีวิจารณญาณด้วยตนเอง โดยส่งเสริม 1) การกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่ส่งผ่านสื่อสมัยใหม่ ป้องกันการเลื่อนไหลของปัจจัยคุกคาม ด้วยมาตรการทางกฎหมาย หรือมาตรการคัดกรองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) การวิพากษ์ เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นการแสดงสิทธิโดยไม่ล่วงล้ำสิทธิผู้อื่น 3) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ให้ประชาชนสามารถตัดสินใจเลือกรับ ปรับใช้วัฒนธรรมอย่างเหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณตั้งแต่ระดับครอบครัว ระบบการศึกษา และการสื่อสารในสังคม และ 4) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเรียนรู้ ประกอบด้วยการเสริมสร้างการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม และการปรับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย ☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, โครงการศึกษาวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของโลกที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย (รายงานฉบับสุดท้าย). เสนอโดยสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กุมภาพันธ์ 2553.

สศช.กับการปฏิรูปประเทศไทย

ณัฐวุฒิ กรทำฉายฤทธิ์*

ความเป็นมา

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศเชิญชวนให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ ในรูปแบบเวทีรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในระดับจังหวัด ประเด็นระดมความคิดเห็นที่สำคัญได้แก่ การลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคมที่นำไปสู่การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม และการปฏิรูปประเทศไทย คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2553 เห็นชอบให้มูลนิธิพัฒนาไท เป็นแกนกลางในการจัดให้มีเวทีสาธารณะในระดับต่าง ๆ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น

สศช.ได้ร่วมกับหน่วยงานและภาคีเครือข่าย จัดเวทีดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน 2553 รับฟังความคิดเห็นจากหลายภาคส่วน อาทิ การระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางปฏิรูปประเทศไทย เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 17 มิถุนายน 2553 ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี การระดมความคิดเห็นเพื่อร่วมสร้างประเทศไทยน่าอยู่โดยสถาบันอุดมศึกษา เมื่อวันจันทร์ที่ 2 สิงหาคม 2553 ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี เวทีการขับเคลื่อนการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่น และจังหวัด ใน 20 จังหวัด ช่วง 17 สิงหาคม ถึง 17 กันยายน 2553

นอกจากนี้ ได้เปิดเวทีรับฟังความเห็นภาคประชาชนเพื่อการปฏิรูปประเทศไทยหลายครั้ง ตลอดเดือน มิถุนายน - กันยายน อาทิ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนร่วมเดินทางปฏิรูปประเทศไทย ระหว่างวันที่ 18-24 มิถุนายน 2553 การสรุปประมวลประเด็น 6 วัน 63 ล้านความคิดเห็นร่วมเดินทางประเทศไทย ในช่วงวันที่ 1-6 กรกฎาคม 2553 เวที “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย” เมื่อ 14-15 กันยายน 2553 เวที “แนวทางการปฏิรูปประเทศไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง” เมื่อ 30 กันยายน ถึง 1 ตุลาคม 2553

สรุปความคิดเห็นจากเวทีต่างๆ

ภายหลังจากการจัดเวทีต่างๆแล้ว สศช.ได้ประมวลและสังเคราะห์ประเด็นปัญหา และข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1. การขาดโอกาส ความเป็นธรรม ความเท่าเทียมกันทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม** เสนอให้สร้างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงปัจจัยในการประกอบอาชีพของเกษตรกร เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ
- 2. สังคมไทยขาดความเข้มแข็ง** ได้เสนอให้ ส่งเสริมสถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนาให้เข้มแข็ง สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่ประชาชน
- 3. การบริหารราชการแผ่นดินที่ไม่โปร่งใส ขาดหลักธรรมาภิบาล** มีข้อเสนอให้ ปฏิรูปการเมือง ปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น พัฒนาบริการพื้นฐานที่ทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งการปฏิรูปการศึกษา การปรับปรุงระบบสาธารณสุข
- 4. ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา** จึงเสนอ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากร กำหนดแนวทางอาชีพของตนเอง โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการแผนชุมชน
- 5. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติขาดระบบและขาดประสิทธิภาพ** มีความเห็นให้ บังคับใช้ระบบผังเมืองอย่างเข้มงวด ตรวจสอบระบบควบคุมมลพิษอุตสาหกรรม กำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ สำรวจพื้นที่แสดงแนวเขตที่ดินชัดเจน และรณรงค์การปลูกป่าทดแทนจัดระบบน้ำที่ดี
- 6. สื่อขาดความเป็นกลาง** ได้เสนอให้ เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าถึงการผลิตและเผยแพร่สื่อ สร้างระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผลักดันกฎหมายดูแลสื่อสร้างสรรค์ โดยเฉพาะสื่อที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน

การจัดทำแนวทางการปฏิรูปประเทศไทยเสนอต่อรัฐบาล

สศช.ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการร่วมเดินหน้าปฏิรูปประเทศไทย ได้รวบรวมข้อเสนอจากเวทีรวบรวมความคิดเห็นและประมวลจัดเป็นหมวดหมู่ของปัญหา และข้อเสนอแนะประกอบการตัดสินใจกำหนดแนวทางการปฏิรูปประเทศไทย เป็นมาตรการระยะเร่งด่วน และระยะยาว พร้อมทั้งกลไกการดำเนินงานเสนอคณะรัฐมนตรี ดังนี้

1) มาตรการเร่งด่วน ที่ควรเร่งดำเนินการ มีดังนี้ (1) *สร้างเศรษฐกิจที่เท่าเทียม* โดย แก้ปัญหาที่ดินทำกินแก่เกษตรกรและการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย การเข้าถึงแหล่งทุนและการแก้ไขภาระหนี้พัฒนาอาชีพที่หลากหลาย พัฒนากลไกตลาด (2) *พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน* โดยจัดระบบสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียม แก้ไขปัญหายาเสพติด เพิ่มความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (3) *สร้างกระบวนการยุติธรรมเท่าเทียมอย่างทั่วถึง* โดยปรับกระบวนการยุติธรรมให้มีความโปร่งใส แก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองและข้าราชการ พัฒนาสื่อทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น (4) *เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาตนเอง* โดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลาย พัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้เท่าเทียมทั้งในเมืองและชนบท พัฒนาระบบการศึกษาให้ตอบสนองตลาดแรงงาน

2) มาตรการระยะยาว (1) *พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก* เน้นการผลิตที่อาศัยองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม ปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสร้างเครือข่ายทางการตลาดแก่ชุมชน (2) *ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม* โดย ขยายระบบสาธารณสุขไปทั่วให้ครอบคลุมและทั่วถึง ส่งเสริมการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ชุมชนให้เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกัน มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (3) *ปฏิรูประบบการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดิน* โดยปฏิรูประบบการเมือง ปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น (4) *การพัฒนาสื่อ* โดยส่งเสริมให้สื่อมีความเป็นกลาง เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าถึงสื่อได้ง่าย

3) กลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เสนอให้มีการจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ ภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี ประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงาน/กระทรวงที่เกี่ยวข้อง ภาคส่วนต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน มาตรการ ที่เป็นรูปธรรมในแต่ละประเด็นปัญหา นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างบูรณาการ และนำประเด็น/ข้อเสนอแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมไปประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกรอบในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการร่วมเดินหน้าปฏิรูปประเทศไทย ได้ประมวลผลการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจากทั่วประเทศ จัดทำเป็นข้อเสนอกรอบทิศทางของการปฏิรูปประเทศไทย นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี 4 ด้าน และคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับทราบ และเห็นชอบกรอบทิศทางปฏิรูปประเทศไทยดังกล่าว พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์แผนปฏิรูปประเทศไทยในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างระบบเศรษฐกิจที่เท่าเทียมและเป็นธรรม มีเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (นายกรณ์ศักดิ์ สกราวสุ) เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน) และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (นายสาวิตรี โพธิวิหค) เป็นที่ปรึกษา ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและขยายระบบสวัสดิการสังคม มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย) เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์) เป็นที่ปรึกษา ด้านการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม การเมือง และความไม่เท่าเทียมในสังคม มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายองอาจ คล้ามไพบูลย์) เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (นายบัณฑิต ศิริพันธ์) เป็นที่ปรึกษา ด้านสร้างอนาคตของชาติด้วยการพัฒนาคน เด็กและเยาวชน มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (นายกนก วงษ์ตระหง่าน) เป็นที่ปรึกษา โดยให้ สสช. เป็นฝ่ายเลขานุการ ในคณะกรรมการทุกชุด และให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินการ

จากนั้น คณะผู้รับผิดชอบการปฏิรูปประเทศไทยทั้ง 4 ด้าน ได้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำรายละเอียดแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปประเทศไทย เพื่ออนาคตคนไทยที่เท่าเทียมและเป็นธรรมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถร่างแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทยเสนอคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2554

สาระสำคัญของแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทย

ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 4 ด้านดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การสร้างอนาคตของชาติด้วยการพัฒนาคน เด็กและเยาวชน ประกอบด้วยแนวทางหลัก 3 เรื่อง ได้แก่

1) สร้างโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาทักษะอาชีพให้กลุ่มเด็กและเยาวชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มเด็กนอกระบบการศึกษา กลุ่มเด็กพิการ กลุ่มประชากรที่ต้องการเรียนต่อและเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพ กลุ่มเด็กชนบทห่างไกล และ กลุ่มเด็กที่ถูกดำเนินคดี

2) สร้างสังคมไทยร่วมกันคืนครูดีให้ศิษย์ เชิดชู ยกย่อง “ครูสอนดี” มุ่งปฏิรูปค่านิยมที่มีต่อครู ด้วยการเชิดชูและมอบรางวัลให้แก่ครูที่สอนดีเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่ครูร่วมท้องถิ่นและครูทั่วประเทศ โดยคัดเลือกครูสอนดี 60,000 คนจากทุกจังหวัด ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสังคมในการคัดเลือกอย่างโปร่งใส และ สนับสนุนทุน “ครูสอนดี” ในเขตพื้นที่ห่างไกลหรือพื้นที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา 600 คน

3) การขับเคลื่อนงานสร้างอนาคตเด็กและเยาวชนไทยตามแผนปฏิรูปประเทศไทย มุ่งให้สังคมไทย และท้องถิ่นยอมรับและตื่นตัวร่วมดำเนินการ โดยมีการบริหารจัดการระดับนโยบายมีคณะกรรมการระดับชาติ (คณะกรรมการ สสช.) ระดับบริหารจัดการ มีจังหวัด/องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นหน่วยงานหลัก และระดับปฏิบัติมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการร่วมกับภาคประชาสังคม

2. ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและขยายระบบสวัสดิการสังคม ประกอบด้วย แนวทางหลัก 3 เรื่อง ได้แก่

1) การเข้าสู่ระบบสวัสดิการสังคมแบบถ้วนหน้าอย่างมีส่วนร่วม ประกอบด้วย จัดสวัสดิการสำหรับแม่ที่ตั้งครรภ์และเด็กอายุ 0-2 ปี ดูแลแม่ตั้งแต่ตั้งครรภ์ และการเลี้ยงลูกให้ถูกวิธี จัดสวัสดิการให้แก่เด็กอายุ 3-5 ปี ทั้งในพื้นที่ชนบทและเขตเมือง

2) แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ครอบคลุม การแก้ไขปัญหาที่ดินคนจน การแก้ไขปัญหาคารบูกrukที่ดินของรัฐ การจัดทำแผนที่ทำมือ การจัดที่ดินทำกินเพื่อการเกษตร การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และ จัดให้มีโครงการบ้านมั่นคงชนบทเพื่อผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาสในชนบท และ

3) การป้องกันอาชญากรรม โดยจัดตั้งศูนย์ป้องกันและปราบปรามปัญหาอาชญากรรมอย่างเป็นระบบครบวงจร และสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน

3. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม การเมือง และความไม่เท่าเทียมในสังคม ประกอบด้วย แนวทางหลัก 3 เรื่อง ได้แก่

1) สร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม โดยจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน อย่างน้อยตำบลละ 1 ศูนย์ฯทั่วประเทศ เพิ่มช่องทางในการรับข้อร้องเรียนและให้ความช่วยเหลือเยียวยา ผ่านสายด่วนกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จัดทำคู่มือประชาชนและผังภาพขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมที่เป็นรูปธรรมและเข้าใจง่าย เครื่องครัดกำกับให้ตำรวจปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบในการสอบสวนคดีที่มีส่วนก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม

2) เร่งปรับกฎหมายต่างๆ ของภาครัฐที่เป็นช่องว่างนำไปสู่การทุจริต โดยแสดงเจตนารมณ์ในการต่อสู้กับปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน จัดทำมาตรการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ ลงสัตยาบันในการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันของภาครัฐ รวมทั้งเร่งประกาศให้สัตยาบัน “อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน” และ

3) ใช้สื่อเพื่อสังคมทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเป็นช่องทางการเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับประชาชน

4. ยุทธศาสตร์การสร้างระบบเศรษฐกิจที่เท่าเทียมและเป็นธรรม ประกอบด้วย แนวทางหลัก 3 เรื่อง ได้แก่

1) ลดค่าครองชีพเกี่ยวกับสินค้าอาหารประเภทพืชสัตว์ โดย ลดต้นทุนการผลิตและให้ความช่วยเหลือด้านการตลาดแก่เกษตรกร สร้างความโปร่งใสด้านต้นทุนและราคาให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภค การปรับปรุงเงินโยบายและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม

2) ลดค่าครองชีพเกี่ยวกับสินค้าประเภทพลังงาน โดย ปรับโครงสร้างค่าไฟฟ้า โดยนำค่า Ft มาเป็นกลไกช่วยเหลือค่าไฟฟ้าสำหรับผู้มีรายได้น้อยซึ่งใช้ไฟฟ้าไม่เกิน 90 หน่วยต่อเดือนเป็นมาตรการถาวร มาตรการการตรึงราคาแอลพีจีสำหรับภาคครัวเรือนและภาคขนส่งและการปรับโครงสร้างราคาและการใช้แอลพีจี และ ลดราคาน้ำมัน

3) ช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพในเศรษฐกิจนอกระบบ โดย เพิ่มรายได้ ลดต้นทุน และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการประกอบอาชีพของผู้ขับซิ่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง ขับรถแท็กซี่ และหาบเร่แผงลอย

ความปลอดภัยของผู้ประกอบอาชีพในเวลากลางคืน การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอกระบบ การให้สวัสดิการสังคมแก่ผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอกระบบ เป็นการสร้างระบบความคุ้มครอง และหลักประกันทางสังคมให้กับประชาชนทั่วไปและแรงงานนอกระบบ และ เสริมสร้างกลุ่มอาชีพให้เข้มแข็ง เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางสังคมในชุมชนเมืองและเป็นสร้างโอกาสความเท่าเทียมในด้านสวัสดิการสังคม

ประโยชน์ที่คนไทยจะได้รับจากแผนปฏิรูปประเทศไทย

แผนปฏิรูปประเทศไทยจะทำให้คนไทยทุกคน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสได้รับโอกาสและมีหลักประกันทางสังคมที่มีคุณภาพ เท่าเทียม และเป็นธรรม จากการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม รับรู้สิทธิและเข้าถึงบริการด้านกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกและรวดเร็ว มีกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์ ตามแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทยทั้งเด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา และประชาชนที่ต้องการศึกษาและพัฒนา ยกกระต๊อบตนเอง รวมทั้งสิ้น 11.1 ล้านคน ครูสอนดีทุกจังหวัดทั่วประเทศ 60,000 คน แม่และเด็ก 5.1 ล้านคน ราษฎรที่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง 546,942 ครัวเรือน ครอบครัวที่มีปัญหาที่อยู่อาศัยในชนบท 50,000 ครัวเรือน ใน 500 ตำบล ชุมชน 1,000 แห่ง ทั่วประเทศมีอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน 99,000 คน ทำหน้าที่ให้ความรู้และไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน และเกษตรกรกว่า 300,000 คนสามารถลดต้นทุนการผลิตสุกรและไก่ ผู้มีรายได้น้อย 9.1 ล้านครัวเรือนได้ประโยชน์จากมาตรการไฟฟ้าฟรี ประหยัดเงินได้เฉลี่ย 135 บาทต่อเดือนหรือเฉลี่ย 1,620 บาทต่อปี

งบประมาณที่ใช้ในแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทย

รัฐบาลกำหนดงบประมาณดำเนินการตามแผนปฏิรูปประเทศไทยรวมทั้งสิ้น 9,190.30 ล้านบาท ดังนี้ ยุทธศาสตร์การสร้างอนาคตของชาติด้วยการพัฒนาคน เด็กและเยาวชน 1,636.50 ล้านบาท ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและขยายระบบสวัสดิการสังคม 5,447.80 ล้านบาท ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม การเมือง และความไม่เท่าเทียมในสังคม 150 ล้านบาท ยุทธศาสตร์การสร้างระบบเศรษฐกิจที่เท่าเทียมและเป็นธรรม 1,951 ล้านบาท และ การบริหารจัดการกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ 5 ล้านบาท

กระบวนการและกลไก กำหนดให้มีกลไกระดับชาติขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทย โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีหน่วยงานกลางเป็นองค์ประกอบหลัก อาทิ สำนักงานงบประมาณ กรมบัญชีกลาง และ สศช.พร้อมทั้งจัดตั้งคณะอนุกรรมการ 4 ด้าน กำกับ รายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการระดับชาติ และจัดตั้งสำนักงานประสานงานร่วมภาคเอกชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม (CSR) ขึ้นในสำนักนายกรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2554 เห็นชอบในหลักการแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทยและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการตามรายละเอียดของแผนปฏิบัติการกระบวนการและกลไกขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศไทย ระบบการประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งทำความเข้าใจความตกลงกับสำนักงานงบประมาณก่อนการดำเนินการต่อไป ☆☆☆

